

Emmi Paavilainen

LAPIN PIENTALOALUEEN PIHAPIIRIT

Ympäristön merkitys ja asukkaiden osallistaminen
rakennetun kulttuuriympäristön suojelussa

Kandidaatintyö
Rakennetun ympäristön tiedekunta
Iida Kalakoski
Olli-Paavo Koponen
Toukokuu 2021

TIIVISTELMÄ

Emmi Paavilainen: Lapin pientaloalueen pihapiirit – Ympäristön merkitys ja asukkaiden osallistaminen rakennetun kulttuuriympäristön suojelussa
Gardens of Lappi – the Significance of the Environment and Community Engagement in Heritage Site Preservation
Kandidaatintyö
Tampereen yliopisto
Arkkitehtuurin tutkinto-ohjelma
Toukokuu 2021

Tutkimus pyrkii selvittämään Lapin pientaloalueen pihapiirien ominaispiirteitä, historiaa ja yleistä nykytilannetta. Tavoitteena on arvioida pihapiirien suojelun onnistumista sekä nostaa yleisemmin esille rakennettujen kulttuuriympäristökohteiden ympäristön suojelun tärkeyttä rakennusten suojelun ohella. Tutkimuksen toisena tavoitteena on kartoittaa Lapin pientaloalueen asukkaiden suhtautumista pihapiireihinsä ja niiden suojeluun. Tässä yhteydessä selvitetään lisäksi, kuinka asukkaat ovat tähän mennessä osallistuneet pihapiiriensä suojeluun, ja tuoda esiin muutamia keinoja suojelun parantamiseksi alueella.

Työn tutkimusaineisto koostuu kirjallisista lähteistä ja asemakaava-aineistoista, sekä kahden alueen asukkaan haastattelusta. Kirjallisiin lähteisiin kuuluvat muun muassa alueen vuoden 2013 tontti- ja rakennuskohtainen inventointi selvityksineen, alueesta ja sen historiasta tehty Kaupunginosakirja sekä alueen asuinyhteisöstä tehty pro gradu -tutkielma. Haastattelussa sain tietoa alueen pihapiirien ja yhteisön nykyisestä tilasta. Haastateltavista molemmat ovat arkkitehtejä.

Tutkimuksessa ilmenee, että pihojen ominaispiirteissä on edelleen vahvasti näkyvissä alueen alkuaikojen elämäntapa. Näistä esimerkkeinä ovat aidatut pihat ja piharakennukset. Vanhat omenapuut, perinteiset kasvit sekä alueen katujen koivut ovat myös oleellisia alueen ilmeen säilyttämisessä. Mitkään pihapiirit eivät kuitenkaan ole säilyneet kokonaan alkuperäisinä, mutta joitakin alkuperäisiä elementtejä on löydettävissä. Suurimpia viime vuosien trendejä ovat olleet terassi- ja patiorakentaminen ja uusien piharakennusten rakentaminen.

Alueella yhteisön merkitys on ollut alusta asti tärkeä ja se on säilynyt nykypäivään asti. Naapurit ovat olleet tiiviisti tekemisissä toistensa kanssa osittain tiiviin asumisen, osittain aktiivisen omakotiyhdistyksen takia. Alueen asukkaat ovat kiinnostuneita alueensa säilyttämisestä.

Tutkimuksessa selviää, että alueen pihapiirien suojelu on suuresti kiinni asukkaiden omasta aktiivisuudesta. Pihapiirien suojelun suurimpana haasteena on se, ettei asukkailla ole tarpeeksi tietoa saatavillaan. Heitä tulisi siis tiedottaa pihapiirien suojelun tärkeydestä ja antaa konkreettisia neuvoja ja ohjeita pihapiirien säilyttämiseen. Tutkimuksen tulosten perusteella voidaan todeta, että Lapin pientaloalueen ympäristö vaikuttaa alueen luonteeseen ja ilmeeseen merkittäväällä tavalla. Jos alue kadottaa puutarhakaupunki-ihanteen mukaisesti suunnitellun vehreytensä, on kadotettu kulttuurihistoriallisesti merkittävää ympäristöä niin Tampereen kuin Suomenkin mittakavassa. Ei siis riitä, että aktiivinen suojelu ulottuu vain rakennuksiin, vaan ympäristöstä on huolehdittava samalla lailla.

Avainsanat: Lapin pientaloalue, rakennettu kulttuuriympäristö, pihapiiri, arvottaminen, suojelu, asukkaiden osallistaminen.

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	1
1.1 Tutkimuksen taustaa	1
1.2 Tutkimuksen viitekehys ja tavoitteita	1
2. LAPIN PIENTALOALUE JA PIHAPIIRIT	3
2.1 Alueen yleinen kuvaus	3
2.2 Alueen pihapiirien ominaispiirteitä	4
2.3 Alueen historiaa	9
2.3.1 1910-luku	9
2.3.2 1920-luku	10
2.3.3 1930-luku	12
2.3.4 1940–1950-luvut	12
2.4 Alueen rakentuminen nykytilaansa	14
2.4.1 Merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt vuonna 2009	14
2.4.2 Alueen inventointi vuonna 2013	15
2.4.3 Alueelle uusi asemakaava vuosina 2018–2019	16
2.4.4 Pihapiirit nykyään	16
3. LAPIN ALUEEN YHTEISÖ	19
3.1 Naapurusto yhteisönä	19
3.2 Käpylän omakotiyhdistys	21
4. KULTTUURIYMPÄRISTÖJEN ARVOTTAMINEN JA SUOJELU	22
4.1 Arvottaminen	22
4.1.1 Lapin alueen pihapiirien arvottaminen	22
4.2 Suojelu	24
4.2.1 Lappi, Käpylän asemakaavan nro 8182 kaavamääräykset	25
4.2.2 Rakentamistapaohjeet	28
4.2.3 Lapin pihapiirien arvoluokitukset ja toimenpidesuosituksukset	29
5. SUOJELUN ONNISTUMISESTA	32
5.1 Pihapiirien suojelu Lapin alueella	32
5.2 Ratkaisuja tilanteen parantamiseksi	33
6. YHTEENVETO	35
6.1 Johtopäätökset	35
6.2 Tutkimuksen arviointi	36
LÄHTEET	37
KUVALÄHTEET	39

1. JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen taustaa

Lapin pientaloalue on viihtyisä puutarhakaupunki-ihanteen mukaan suunniteltu 1920- ja 1930-lukujen työväenasuinalue. Vaikka se rakennettiin aikoinaan työläisten asuinalueeksi, on se nykyään arvostettu ja kallis asuinalue Tampereella. Alue on myös kävelijöiden ja lenkkeilijöiden suosiossa sen viihtyisän ympäristön ansiosta (Haavisto 2013a, s. 29). Seutua leimaavat kauniit puutalot, puiden reunustamat kiemurtelevat kadut ja vehreät puutarhat. Osa metsän ympäröimän alueen viehätystä voi myös olla sen suojaisuus ja erillisuus. Lapin pientaloalue valittiin vuonna 2009 valtakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi (Museovirasto, 2009a).

Kiinnostuin alueesta ensin juuri sen viehättävyyden takia ja halusin päästä tutkimaan paremmin kaupunginosaa, josta en aikaisemmin tiennyt juuri mitään. Aluksi asuinrakennukset kiinnostivat minua eniten, mutta ymmärsin pian, että niiden tutkiminen olisi liian laaja aihe kandidaatintyöhön. Niinpä kiinnostukseni kohdistui asuinrakennusten ulkopuolelle – pihapiireihin. Rakennetun kulttuuriympäristön kohteissa asuinrakennukset ovat luonnollisesti suurimman huomion kohteena. Ne nähdään paikalle kaikkein tärkeimpinä ja siksi niiden suojeluun käytetään eniten resursseja. Lapin alueella tähän vaikuttaa tietysti myös se, että näissä rakennuksissa asutaan edelleen. Haluan työssäni tuoda kuitenkin esille myös rakennuksia ympäröivän ympäristön tärkeyttä alueen suojelussa.

Lapin alueella on aktiivinen omakotiyhdistys ja sen aktiivisuus on Tampereen mittakaavassa oikeastaan erityistä (Haavisto 2013a, s. 19). Koska pihapiirit ovat vahvasti omistajiensa vaikutuksen alaisina, ja Lapin alueella ollaan yleisesti kiinnostuneita oman alueen identiteetin säilyttämisestä, haluan lisäksi tutkia asukkaiden vaikutusmahdollisuuksia ympäristönsä suojelussa.

1.2 Tutkimuksen viitekehys ja tavoitteita

Tutkimus pyrkii selvittämään Lapin pientaloalueen pihapiirien ominaispiirteitä, historiaa, ja yleistä nykytilannetta. Tavoitteena on niin arvioida pihapiirien suojelun onnistumista,

kuin myös nostaa yleisemmin esille rakennettujen kulttuuriympäristökohteiden ympäristön suojelun tärkeyttä rakennusten suojelun ohella. Tutkimuksen toisena tavoitteena on kartoittaa Lapin pientaloalueen asukkaiden suhtautumista pihapiireihinsä ja niiden suojeluun. Tässä yhteydessä selvitetään lisäksi, kuinka asukkaat ovat tähän mennessä osallistuneet pihapiirensä suojeluun, ja esitetään muutamia keinoja, miten pihapiirien suojelua voitaisiin parantaa. Tutkimuksen tarkastelu rajataan Tampereen Lapin kaupunginosaan, alueen pihapiireihin eli tontteihin sekä alueen asukkaiden muodostamaan yhteisöön. Asuinrakennuksia työssä ei tutkita, vaan rakennuksista otetaan huomioon ainoastaan piharakennukset ja muut piharakennelmat, kuten terassit.

Teksti rakentuu kuudesta luvusta. Ensimmäisenä näistä on johdanto ja viimeisenä tutkimuksen yhteenveto. Tutkimuksen toisessa luvussa tutustutaan Lapin alueen pihapiireihin, niiden ominaispiirteisiin ja historiaan, sekä pihapiireissä koettuihin muutoksiin. Kolmannessa luvussa perehdytään Lapin alueen yhteisön historiaan ja nykyisyyteen, sekä Käpylän omakotiyhdistykseen. Neljännessä luvussa tutustutaan yleisemmin kulttuuriympäristöjen arvottamisen ja suojelun käytäntöihin ja periaatteisiin, minkä jälkeen pureudutaan tarkemmin juuri Lapin alueen suojelun keinoihin. Viidennessä luvussa puolestaan arvioidaan Lapin pihapiirien ja ympäristön suojelun onnistumista ja esitellään muutamia keinoja tilanteen parantamiseksi.

Alue inventointiin tontti- ja rakennuskohtaisesti vuonna 2013. Inventoinnin tarkoituksena oli sekä kartoittaa rakennetun kulttuuriympäristön ominaispiirteitä että avustaa tulevassa asemakaavaprosessissa (Haavisto, 2013). Alueesta ja sen historiasta on myös tehty Kaupunginosakirja (Wacklin, 1999), ja alueen asuinyhteisöä on tutkittu pro gradu -tutkielmassa (Korpula, 1983). Saadakseni paremman kuvan alueen pihapiirien ja yhteisön nykyisestä tilanteesta, haastattelin lisäksi kahta alueella asuvaa arkkitehtiä (Karppinen & Ronni, 2021).

2. LAPIN PIENTALOALUE JA PIHAPIIRIT

2.1 Alueen yleinen kuvaus

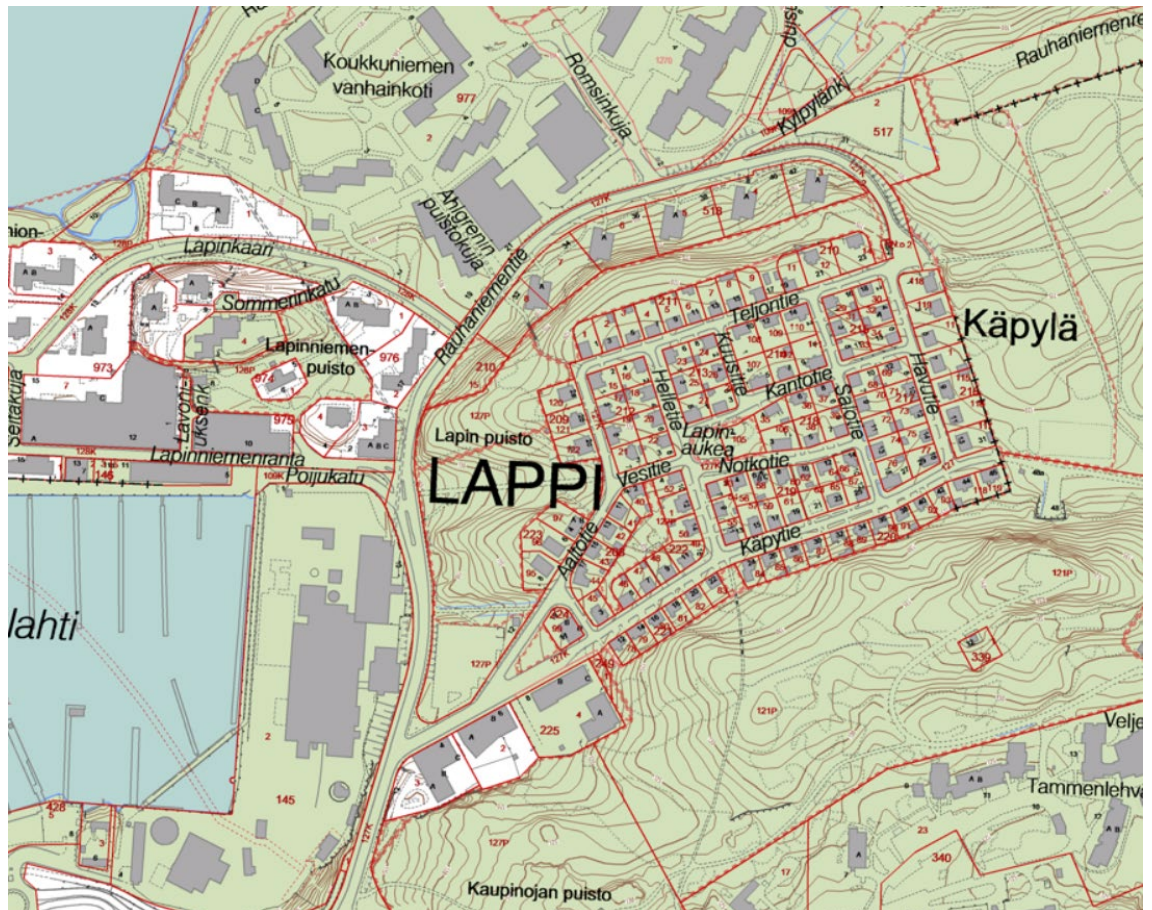
Lapin pientaloalue on yhtenäinen 1900-luvun alun työväenasuinalue, joka sijaitsee Lapin kaupunginosassa, Tampereen keskustan koillispuolella (kuva 1). Alue tunnetaan myös nimellä Käpylä, joka tulee alueen ensimmäisen asukkaalta, August Käpyseltä. (Wacklin 1999, s. 140.)

Pientaloalue rakennettiin vuosien 1915–1934 välisenä aikana Lapinniemen tehdasalueen yhteyteen. Alue on ilmeeltään yhtenäinen, mihin suurimpana syynä on ollut sen rakentuminen suhteellisen lyhyessä ajassa. (Museovirasto, 2009c) Vuosien 1915–1921 välisenä aikana jo 56 % alueen rakennuksista oli rakennettu (Korpula 1983, s. 112). Toinen merkittävä syy yhtenäisyyteen on alueen sijoittuminen keskusta-alueen ulkopuolelle ja sen rajautuminen Lapinniemen ja Kaupin kansanpuistoihin, mikä on pitänyt alueen muista kaupunginosista erillisenä (Haavisto 2013a, s. 1).

Alueen rakennukset ovat pääosin hirsirakenteisia paritaloja, joista monet on nykyajan tarpeita vastatakseen yhdistetty yhden perheen asuinnoiksi (Haavisto 2013a, s. 1). Asuinrakennukset on sijoitettu tiiviisti katujen varsille, kun taas piharakennukset tonttien sisäosiin. Rakennuksissa on havaittavissa piirteitä sekä vuoden 1915 suunnittelukilpailun voittajien ehdotuksista että jugendista. (Museovirasto, 2009c)

Lapin pientaloalue on maastoltaan vaihtelevasti metsäistä tai kallioista. Asuinrakennusten ja koivujen reunustamat tiet myötäilevät maaston muotoja, mikä luo miellyttävän tuntuista kaupunkitilaa. Lapin rajautuminen pohjoisen ja luoteisen puoliseen harjun sekä eteläpuolisen kallioisen alueen väliin muodostaa pientaloalueesta myös suojaisan ja tiiviin kokonaisuuden. (Korte, 2018) Ensimmäiset kaupunginosaan johtavat polut tulivat 1910-luvulla Tammelasta kohti Käpytietä. Nämä reitit kulkivat samoilla paikoilla kuin alueen ulkoreitit nykyäänkin. (Haavisto 2013a, s. 25)

Lapin aukea on pientaloalueen keskellä sijaitseva keskuspuisto, jota kutsutaan myös nimellä Käpylän keskuspuisto. Aukea on asukkaille tärkeä kokoontumispaikka, ja siellä järjestetään erilaisia tapahtumia. Maisemallisesti se on alueen keskipiste, jonka korkeat männyt erottavat ympäröivästä lehtipuuvaltaisesta ympäristöstä. Puistossa on leikki- paikka, hiekka-alueita, kalliopintaa ja 1920-luvun koristeellinen puhelinkoppi. Keskuspuisto on ollut alueen ainoa puisto sen jälkeen, kun 1930-luvulla pohjoisempi Lapin puisto kaavoitettiin uusien tonttien käyttöön. (Haavisto 2013a, s. 29)

Kuva 1. Kartta Lapin kaupunginosasta ja alueen lähiympäristöstä (Tampereen kaupunki, 2021).

2.2 Alueen pihapiirien ominaispiirteitä

Monissa Lapin pientaloalueen pihapiireissä on edelleen aistittavissa alueen perinteinen tunnelma, vaikka ne ovat kokeneet ajan saatossa paljonkin muutoksia. Haavisto nostaa Käpytie 28:n pihapiirin tyypilliseksi esimerkiksi Lapin pientaloalueen pihapiireistä. Tontti on kooltaan kohtuullisen pieni ja se on yleisilmeeltään säilynyt kauniin perinteisenä. Asuinrakennus sijaitsee tien varressa (kuva 2), ja piharakennus on pihan perällä (kuva 3). Pihalle pääsee kulkemaan asuinrakennuksen molemmiin puolin. Uudempana lisäyksenä tontilla on etupihan betonilaatoitettu autopaikka, jollainen on nykyään monilla muillakin pihoiilla. (Haavisto 2013a, s. 30)

Kuten Käpytie 28:n pihapiiresimerkistä voi huomata, yksi suurimmista alueen yleisilmeeseen vaikuttavista ominaisuuksista on asuinrakennusten sijoittuminen tontin tien puoleiselle sivulle (Haavisto 2013a, s. 31). Muutamia poikkeuksia ovat 1940- ja 1950-lukujen rakennukset alueen koilliskulmassa (Haavisto 2013a, s. 18). Rakennusten sijoittuminen tien viereen rajaa katualueet selkeästi pihapiireistä, mikä luo miellyttävää ympäristöä. Sisäänkäynnit puolestaan ovat pihan puolella, mikä luo yksityisyyttä (Haavisto 2013a, s.

26). Nykyisin rakennukset on suurimmalta osin yhdistetty yhden perheen asunnoiksi, mutta ennen niiden ollessa kahden perheen paritaloja piha jaettiin perheiden kesken. Muutamia jaettuja tai yhteisiä pihapiirejä on säilynyt. (Haavisto 2013a, s. 31)

Toinen tyypillinen piirre Lapin alueen pihapiireissä ovat piharakennukset (kuva 4). Koska alueen tontit ovat melko pieniä, usein noin 450 neliötä, merkitsevät piharakennukset ja pihan pinnoitteet erityisen paljon. Alueen rakentuessa piharakennuksia oli jokaisessa pihassa, ja ne palvelivat eri toimintoja. Ne sijoituivat useimmiten tontin takasivulle tai -kulmaan. Ne myös toivat pihapiireihin vaihtelevuutta. Säilyneet piharakennukset kertovat alueen historiasta ja alueen syntyajan elintavoista. Piharakennusten säilyttäminen alueella nähdään oleellisena, jotta pihojen aktiivisen ja monipuolisen käytön perinnettä voidaan ylläpitää. (Haavisto 2013a, s. 31)

Myös aidat ja portit ovat alueen merkittäviä ominaispiirteitä. Aikanaan niiden tehtävänä oli pitää kotieläimet pihapiirissä, kun taas nykyään ne ennemmin rajaavat piha-alueita ja tarjoavat yksityisyyttä. Erilaisten aitojen ja porttien kirjo on alueella kuitenkin edelleen laaja. Alueelle tyypillinen aitamalli on 1910- ja 1920-lukujen melko matala, sirorakenteinen rima-aita, jollaisia on edelleen monissa pihoissa (kuva 5). Vastaavasti myös 1930-luvulta lähtien suosittuja rautalanka-aitoja ja portteja on säilynyt alueella (kuva 6). Joissain vanhoissa valokuvissa on ollut nähtävissä myös näyttäviä, jugend-tyylisiä aitoja, joissa on ollut korkeat kulmapylväät. (Haavisto 2013, s. 32). Alueen pihoja rajaavat myös erilaiset pensasaidat. Kasvillisuudella on muutenkin suuri vaikutus niin pihapiirien kuin myös koko alueen yleisilmeeseen. Näistä ominaisimpia ovat pihoissa edelleen kasvavat vanhat hedelmäpuut ja syreenit (kuva 7) (Haavisto 2013a, s. 31) sekä katuja reunustavat koivut (Haavisto 2013a, s. 26).

Osana tutkimustani haastattelin kahta alueella asuvaa arkkitehtiä, Ruut Ronnia ja Sanna Karppista. Ronni on asunut alueella 6 vuotta, ja Karppinen 4 vuotta, joten heillä oli antaa minulle ajankohtaista tietoa alueesta sekä alueen asukkaana että alan ammattilaisen näkökulmasta. Haastattelussa kysyin, mitä he arvostavat eniten alueen pihapiireissä, ja mitkä ominaispiirteet ovat heistä suojelemisen arvoisia. Vanhat puut niin pihoilla kuin katujen varsilla tulivat heille ensimmäisenä mieleen. Ne ovat heidän mielestään sellaisia asioita, joita monet muutkin alueella asuvat arvostavat. Muutenkin alueen vehreys nähdään arvokkaana. Toinen Ronnin mainitsema asia on alueen alkuperäiset piharakennukset. Hänellä itsellään on pihallaan 1920-luvulla rakennettu piharakennus, jonka hän näkee hyvin arvokkaana ja sellaisena, mistä hän ei missään nimessä haluaisi luopua. Puheeksi tulivat myös alueelle perinteiset aidat. (Karppinen & Ronni, 2021)

Kuva 2. Käpytie 28 kadulta päin. (Haavisto, 2013)

Kuva 3. Käpytie 28 takapiha ja piharakennus. (Haavisto, 2013)

Kuva 4. Alkuperäinen 1920-luvun piharakennus. Käpytie 32. (Haavisto, 2013).

Kuva 5. Alueelle tyypillinen matala ja kevytrakenteinen rima-aita. Teljontie 9. (Haavisto, 2013)

Kuva 6. Rautalanka-aidat olivat 1930-luvulle tyypillisiä. Salotie 4. (Haavisto, 2013)

Kuva 7. Luumupuuta. Salotie 4. (Haavisto, 2013)

2.3 Alueen historiaa

2.3.1 1910-luku

1800-luvun puolivälissä Suomeen alkoi syntyä ensimmäisiä työläiskaupunginosia teollistumisen ja kaupunkien väestönkasvun myötä (Wacklin 1999, s. 58). Alueita kuitenkin leimasivat usein huonot asuinolot, kuten ahtaus ja rakennusten huonokuntoisuus. Lisääntyvä asutuspula ja parempien asumisolojen tarve loivat tarpeen uusien asuinalueiden kehitykselle. (Haavisto 2013a, s. 5)

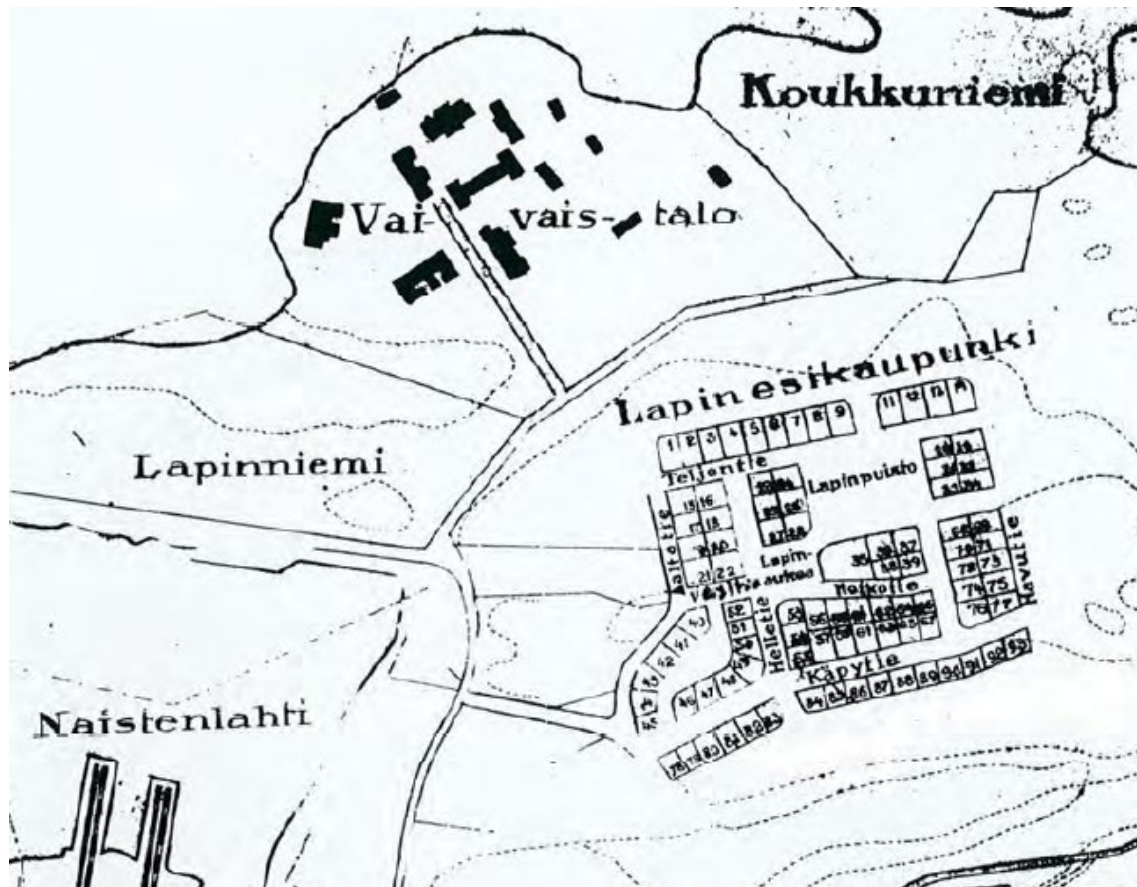
Englannista alkunsa saanut puutarhakaupungin ihanne tuli Suomeen Ruotsista 1900-luvun alun aikoihin, ja siten myös suomalaisessa kaupunkisuunnittelussa haluttiin panna asukkaiden hyvinvointiin, asumisviihtyvyyteen ja ympäristöön. Niinpä uudet asuinalueet suunniteltiin avarammiksi ja vehreämmiksi. (Haavisto 2013a, s. 5) Alueet sijoitettiin usein kaupungin reunoille tehtaiden läheisyyteen, koska kulkuneuvoja ei ollut (Wacklin 1999, s. 58). Näillä uusilla asuinalueilla työläisillä oli ensi kertaa mahdollisuus vuokrata tontti kaupungilta kohtuulliseen hintaan ja rakentaa itselleen oma talo (Haavisto 2013a, s. 5).

Lapin kaupunginosan ensimmäinen asemakaava on vuodelta 1914, kun alueella ei ollut vielä muuta kuin kallioista metsikköä (Wacklin 1999, s. 58). Tontit jaettiin marraskuussa 1914, ja ne vuokrattiin lähinnä hakijoille, joilla oli työpaikka ja perhe (Haavisto 2013a, s. 8). Ensimmäisten talojen rakentaminen aloitettiin vielä samana vuonna (Wacklin 1999, s. 58), ja ensimmäinen talo valmistui helmikuussa 1915 (Haavisto 2013a, s. 8).

Vuoden 1914 asutussuunnitelmassa (kuva 8) on havaittavissa samankaltaisuutta Lars Sonckin vuonna 1907 Pyynikin rinteille suunnittelemaan asemakaavaan. Sonckin asemakaava oli tuolloin Tampereen ensimmäinen asemakaava, joka rikkoi ruutukaavaperiaatetta, sillä kaava otti huomioon maaston piirteet ja myötäili Pyynikin rinteitä. Lapin kaavoitus puolestaan perustui osittain perinteiseen ruutukaavaan, mutta sitä tulkittiin soveltaen. Maaston muotoja myötäilevästä kaavasta on esimerkkinä Aaltotie, joka kaartuu ja rajaa aluetta lännestä. Lisäksi vehreyden ihanteen mukaisesti alueen keskiosaan suunniteltiin suuri puistoalue, Lapin puisto, joka säilyi rakentamattomana vuoteen 1934 asti. (Haavisto 2013a, s. 7)

1910-luvulla pientaloalueen tavoitteena oli puutarhakaupunki-ihanteen tapaan tarjota asukkailleen viihtyisä asuin ympäristö, mutta mahdollisuuksia omavaraistalouden harjoittamiseen pidettiin aivan yhtä tärkeinä. Alueella oli aikanaan ainakin kaksi suurempaa perunapelloaluetta, joista toinen oli nykyisen Lapin puiston reunamalla ja toinen alueen lounaispuoleisen parkkipaikan kohdalla. Pyykkejä kuivatettiin niin läheisissä metsissä ja

kallioilla kuin Keskusaukion ”Pyykkikalliolla” (Wacklin 1999, s. 66). Kaakkoiskulmassa hieman alueen ulkopuolella olevalla nykyisellä Peräkentällä oli aikoinaan myös haka asukkaiden hevosille (Karppinen & Ronni, 2021).

Kuva 8. Lapin pientaloalueen asutussuunnitelma 1914. (Tampereen kaupungin mittausviraston arkisto, 1914).

2.3.2 1920-luku

Lapin kaupunginosa kehittyi voimakkaasti 1920-luvulla. Alueelle tuli tällöin satoja uusia asukkaita kuin myös pieniä yrityksiä, kuten kauppoja, suutareita, ompelijoita ja pienteollisuutta. Suuri osa rakennuksista rakennettiin ensimmäisen kymmenen vuoden kuluessa. 1920-luvun alussa rakentaminen oli kiivainta, Notkotien pohjois- ja eteläpuolella, alueen keskiosassa. (Haavisto 2013a, s. 11) Alueelle merkittävän Saunatalon (Käpytie 1) rakentaminen aloitettiin vuonna 1923, ja se valmistui ja aloitti toimintansa vuonna 1927 (Wacklin 1999, s. 86).

Tampereen puuvillateollisuus Oy eli Lapinniemen puuvillatehdas oli kiinnostunut Lapin alueesta, ja se olikin voimakas vaikuttaja alueen perustamisessa (Haavisto 2013a, s. 11). Tehdas vuokrasi kaksi tonttia työntekijöilleen (Haavisto 2013a, s. 11), ja vuonna

1928 tuli myös tarve saada alueelta tontteja lisärakentamista varten. Samoihin aikoihin myös Sukka- ja trikootehdas Osakeyhtiö Kudos haki alueelta tonttia itselleen. Alueelle lisättiin neljä uutta tonttia teollisuuden käyttöön Käpytien alkuun. (Haavisto 2013a, s. 15)

Alueen rakentuessa perinteinen pihapiiri oli aktiivisessa hyötykäytössä (Haavisto 2013a, s. 31). Kotieläimiä oli monessa talossa ennen sotia (Haavisto 2013a, s. 10), ja eläiminä oli niin kanoja, kalkkunoita, sikoja, lampaita kuin lehmiäkin (Wacklin 199, s. 67). Pihapiirit olivat eläinten takia aidattuja (kuva 9) ja niissä oli usein myös hienot portit. Kaikissa pihhoissa oli lisäksi oma kasvimaa ja yleensä myös pieni perunamaa. (Haavisto 2013a, s. 10) Aluksi perunoita kasvatettiin kadun puolella, mutta kun katukuvaa ryhdyttiin koristamaan koivuilla, viljelykset siirrettiin pihan puolelle. Pihojen kasvimailla kasvatettiin perunoiden lisäksi muita juureksia, ja monilla oli myös marjapensaita ja omenapuita. (Wacklin 199, s. 67)

Piharakennukset olivat alueelle varsin tyypillisiä ja niitä oli aikanaan jokaisessa pihassa. Ne sijoitettiin yleensä tontin takaosaan. Alkuperäisistä piharakennuksista yleisimpiä olivat ulkokäymälät, sillä niitä oli jokaisella pihalla. Usein pihalla oli myös puuvarasto, kana, sikala tai talli. (Haavisto 2013a, s. 31)

Kuva 9. Kotieläimet olivat tärkeitä ja niiden takia pihat pidettiin aidattuina. Kuvassa ”äiti ja Elli ja lehmät Mirtti, Mustikki ja Kaunikki”. Valokuva vuodelta 1918. Teljontie 5. (Museokeskus Vapriikki, 1918).

2.3.3 1930-luku

Lapin alueen rakennuksista lähes 80 prosenttia oli rakennettu vuoteen 1930 mennessä (Wacklin 1999, s. 60). Alue olikin 1930-luvulle tultaessa päässyt eroon rakennusajan liejuista ja oli muuttumassa viihtyisäksi ja vehreäksi puutarhakaupungiksi (kuva 10) (Wacklin 1999, s. 66).

Alueen ensimmäinen vahvistettu asemakaava valmistui olemassa olevan tilanteen pohjalta vuonna 1933 (Haavisto 2013a, s. 17). Nykyiselle rakennuskanta alkoi täydentyä vuonna 1935. Kylän keskelle jäänyt metsäkaistale, Lapin puisto, täyttyi uudesta viiden talon korttelista. (Wacklin 1999, s. 72) Uudet tontit olivat kooltaan varsin pieniä verrattuna aikaisempiin. Vuoden 1934 vuokrattujen tonttien koko oli 470–670 neliometriä. (Haavisto 2013a, s. 17).

Kuva 10. 1930-luvulle tultaessa pihojen kasvillisuus oli ehtinyt kasvaa ja ympäristö tuntui viihtyisältä. ”Käpytien rakennuksia Kaupinkalliolta päin”. Valokuva vuosien 1930–1939 väliltä. Käpytie 28 ja Käpytie 30. (Museokeskus Vapriikki, 1930–1939).

2.3.4 1940–1950-luvut

Sotavuodet 1939–1949 vaikuttivat elämään myös Lapin asuinalueella. Rakennuksia yritettiin suojata pommituksilta, ja Lapinniemeen johtavaan puistikkoon rakennettiin mutkitteleva sirpalesuoja (Wacklin 1999, s. 96–97). Suurin merkittävä tekijä alueen 1930-1940-lukujen rakentamiseen ja asumiseen oli voimaan tullut sota-aajan huoneenvuokralaki,

joka velvoitti ottamaan lisää vuokralaisia, jotta asuntopulaa pystyttiin helpottamaan. Käyttöön otettiin kaikki mahdolliset hellahuoneet, kellarikerrosten huoneistot, ja monien talojen vinttikerroksiin rakennettiin lisähuoneita. Näin yhdessä talossa saattoi asua jo 30 asukasta, ja tästä syystä alueen asukasluku kasvoi voimakkaasti. Vuonna 1950 asukasluku oli suurimmillaan, jolloin alueella asui yhteensä 958 asukasta. (Haavisto 2013a, s. 18) Tilanne jäi kuitenkin väliaikaiseksi, sillä vuokrahuonesääntely purettiin pian sodan jälkeen (Wacklin 1999, s. 97). Vuonna 1960 tilanne oli jo alkanut normalisoitua, ja väkiluku oli laskenut alle 700:ta. Vuoden 1990 tilanne taas oli noin 400 asukasta, ja nykyään asukasluvun arvioidaan olevan ensimmäisten vuosien tasolla. (Haavisto 2013a, s. 18)

Uusi asemakaava tuli alueella voimaan vuonna 1947 (kuva 11). Sotavuosien jälkeen Lapin asuinalueelle rakennettiin muutamia taloja. Nämä alueen viimeiset rakennukset valmistuivat Havutien pohjoispäättyyn, alueen koillisosaan, vuonna 1954. Rakennusten sijoittelu tontilla oli Lapin alueelle täysin poikkeuksellinen, sillä ne sijoituivat tontin takaosaan. Tämä mahdollisti näkyvän ja avaran etupihan, mikä vaikuttaa myös koilliskulman katunäkymään avartavasti. (Haavisto 2013a, s. 18) Koko alueen rakennuskohtaiset rakentamisajankohdat ovat tarkemmin eriteltynä kuvassa 12.

Kuva 11. Lapin vuoden 1947 asemakaava. (Haavisto, 2013).

Kuva 12. Lapin pientaloalueen rakennusten rakentamisaikajohdat ja arvoluokat. (Sitowise, 2018).

2.4 Alueen rakentuminen nykytilaansa

2.4.1 Merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt vuonna 2009

Vuonna 2009 Museovirasto laati inventoinnin eli luetteloinnin valtakunnallisesti merkittävistä rakennetuista kulttuuriympäristökohteista. RKY-inventoinnin valitut kohteet antavat ”alueellisesti, ajallisesti ja kohdetyypeittäin monipuolisen kokonaiskuvan maamme rakennetun ympäristön historiasta ja kehityksestä” (Museovirasto, 2009b). Valtioneuvoston päätöksellä RKY on otettu maankäyttö- ja rakennuslakiin perustuvien alueidenkäyttötavoitteiden tarkoittamaksi inventoinniksi, jonka kohteet tulee huomioida alueidenkäytön suunnittelussa (Museovirasto, 2009a).

Lapin pientaloalue valittiin RKY-alueiden joukkoon vuoden 2009 inventaariossa. Tampe-reella samantyyppisistä työväenasuinalueista RKY-alueeksi valittiin myös Viinikka-Ne-kalan pientaloalue. (Museovirasto, 2009d) Museovirasto (Museovirasto, 2009c) on in-ventoinnissaan perustellut Lapin pientaloalueen valitsemista seuraavasti:

”Lapin pientaloalue on yhtenäinen 1900-luvun alun työväenasuinalue, joka perustuu 1915 järjestettyyn suunnittelukilpailuun. Lapin pientaloalue on syntynyt Lapinniemen tehdasalueen vie-reen 1915 ja 1934 välisenä aikana. Alueen rakennuskannassa näkyy 1915 järjestetyssä suunnit-telukilpailussa palkittujen ehdotusten perusilme ja jugendin piirteitä. Asuinrakennukset muodos-tavat yhtenäiset rivistöt katujen varsille ja talousrakennukset on ryhmitelty tonttien sisäosiin. Yk-sikerroksiset ja harjakattoiset puurakennukset ovat pääosin yhden perheen taloja. Yhtenäinen rakennustapa tekee alueesta ehyen kokonaisuuden.”

2.4.2 Alueen inventointi vuonna 2013

Vuonna 2013 Pirkanmaan maakuntamuseo teki inventoinnin Lapin pientaloalueella. In-ventaario toteutettiin touko-marraskuussa, josta kenttätyöt ajoittuivat kesä-heinäkuulle. (Haavisto 2013a, s. 3) Alue valittiin valtakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi kulttuu-riympäristöksi (RKY) vuonna 2009 (Museovirasto, 2009a), ja inventaarion tarkoituksena oli määritellä alueen kulttuurihistorialliset ominaispiirteet rakennuskohtaisella tarkkuu-della. Hankkeeseen kuului alueen historian, rakennusvaiheiden, rakennuskannan tyyppil-listen piirteiden ja alueen kulttuurihistoriallisten arvojen selvittäminen. Työ tehtiin myös asemakaavan laatimista varten, ja siihen kuului yhteistyö kaavoittajan kanssa. (Haavisto 2013a, s. 2)

Inventoinnissa käytiin läpi kaikki alueen 114 tonttia sekä asuin- ja piharakennukset. Alu-eseen tutustuttiin karttojen, asemakaavojen, lupapiirrosten ja kirjallisuuden avulla. Kenttätöiden aikana asukkaita haastateltiin, jokainen tontti ja rakennus valokuvattiin, ja kohteiden pääpiirteet merkittiin karttoihin. Rakennuksien osalta tietoja kerättiin rakennuk-sen historiasta, materiaaleista sekä rakennus- ja muutosvaiheista. Rakennusten inven-tointiin kuuluivat asuinrakennusten lisäksi merkittävimmät piharakennukset. Näitä olivat erityisesti alkuperäiset, alueelle tyypilliset tai oman aikansa rakennusperinnettä hyvin edustavat piharakennukset. Kaikki tontit (pihapiirit) ja rakennukset arvotettiin ja niille laa-dittiin kohdekohtaiset toimenpidesuosituksset. (Haavisto 2013a, s. 3) Rakennuskohtaiset arvoluokitukset ovat tarkasteltavissa kuvassa 12 sivulla 14.

2.4.3 Alueelle uusi asemakaava vuosina 2018–2019

Helmikuun 16. päivänä 2018 Tamperelainen (Haapala, 2018) uutisoi asemakaavamuutoksen aloituksesta Lappi-Käpylän alueella. Aikaisempi asemakaava oli vuodelta 1947 (Haavisto 2013a, s. 18). Kaava-alueeseen kuuluivat asuinkorttelit, kadut, osa Lapinpuistoa sekä osa kaavoittamatonta Kaupinpuistoa. Koska alue oli määritelty merkittäväksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi, oli uuden asemakaavan tavoitteena turvata alueen ominaisuutteen ja erityispiirteiden säilyminen. (Haapala, 2018)

Käpylän suojeluasemakaavasta pidettiin yleisötilaisuus 21.2.2018. Alueen osallistumis- ja arviointisuunnitelma oli yleisön nähtävillä 1.3.2018 asti. Asemakaavaprosessissa hyödynnettiin vuonna 2013 alueesta tehtyä kulttuuriympäristön inventaariota. (Hyry, 2018) Asemakaavamuutosta käsiteltiin yhdyskuntalautakunnassa 11.12.2018 ja 24.6.2019, jolloin se hyväksyttiin. Siitä se siirtyi ensin kaupunginhallituksen käsiteltäväksi ja muutos hyväksyttiin 5.8.2019. Kaupunginvaltuusto hyväksyi asemakaavaehdotuksen nro 8182 kokouksessaan 19.8.2019. (Tampereen kaupunki, 2019)

2.4.4 Pihapiirit nykyään

Lapin pientaloalueen suunnittelua ohjannut vehreä puutarhakaupunki-ihanne on edelleen hyvin havaittavissa. Alueen lähiympäristö on säilyttänyt metsävaltaisuuksensa, mikä vaikuttaa oleellisesti alueen yleisilmeeseen ja olemukseen. Katunäkymät puolestaan ovat säilyneet puistomaisina. Tiet on säilytetty kapeina, eikä niiden reunoille ole lisätty jalkakäytäviä. Kadun puolella on yleensä vaihtelevan kokoinen viherkaistale. Etenkin 1910- ja 1920-lukujen rakennukset sijoittuvat tiiviisti kadun varteen. Pääosa rakennuksista on pitkältä sivultaan kadun suuntaisesti. 1930-lukujen talot ovat jo hieman kauempana kadun varresta. Poikkeuksina tähän ovat alueen koilliskulman 1950-luvun tontit, joissa rakennukset sijoittuvat pihapiirin takaosaan. Teiden varsilla kasvaa pääosin koi-juja, jotka luovat puistomaista katukuvaa (kuva 13). (Haavisto 2013a, s.26)

Lapin pihapiireillä on myös edelleen suuri vaikutus alueen yleisilmeeseen. Erityisesti vehreät ja perinteiset pihapiirit ovat tärkeitä pientaloalueen ilmeen säilyttämiseksi. Vaikka seudun pihat ovatkin usein rakennusten takana, näkyvät ne silti eri suunnista ja siten muodostavat alueelle tyypillisen ympäristön. Lappi perustuu viherkaupunginosan ihanteille ja jokainen pihapiiri vaikuttaa tähän kokonaisuuteen. (Haavisto 2013a, s. 28)

Haastattelussa kysyin, millaisena Karppinen ja Ronni kokevat alueen pihapiirien nykyisen tilan. He vastasivat, että tuskin yksikään piha on säilynyt puoliksikaan täysin alkuperäisenä, vaan ne on myllätty moneen kertaan sadan vuoden aikana. Alkuajoilta on säilynyt vanhoja hedelmäpuita ja joitakin harvoja piharakennuksia. Täysin moderneilta piharemonteilta on alueella heidän mielestään kuitenkin välttytty. Alueelle perinteisiä piirteitä on siis vielä hyvin löydettävissä, vaikka pihat eivät olisikaan täysin alkuperäisiä. (Karppinen & Ronni, 2021)

Kysyin myös, onko alueen pihapiireissä tapahtunut tiettyjä muutoksia viimeisimpien vuosien aikana. Heidän yhtenä vastaukseen oli terassi- ja patiorakentamisen trendi (kuva 14), mikä on yleisestikin ollut vallallaan jo useamman vuoden ajan. Tämän kaltaisista yleisistä trendeistä he mainitsivat myös tuijat, istutuslaatikoissa ja kasvihuoneissa viljelyn sekä uusien piharakennusten rakentamisen. Puheeksi tulivat myös autot, jotka eivät tietenkään ole viime vuosien muutos, mutta ovat omalta osalta muuttaneet alueen katujen ilmettä merkittävästi (kuva 15). Ronni ei kuitenkaan ole kokenut asiaa mitenkään häiritsevänä. (Karppinen & Ronni, 2021)

Kuva 13. Kadun varsien koivut ja muut puut ovat oleellisia alueen ilmeen säilyttämisen kannalta. Käpytie 30. (Haavisto, 2013).

Kuva 14. *Terassitrendi on nähtävillä myös Käpylässä. Käpytie 3. (Haavisto, 2013).*

Kuva 15. *Autojen vaikutus alueen katukuvaan. Kuva Käpytieltä huhtikuussa 2021. (Paavilainen, 2021).*

3. LAPIN ALUEEN YHTEISÖ

3.1 Naapurusto yhteisönä

Nykyisin Lapin pientaloalue on melko lailla yhden perheen omakotitalojen aluetta (Karppinen & Ronni, 2021). Näin ei kuitenkaan ole aina ollut, vaan vuokralaiset olivat olennainen osa alueen yhteisöä 1960-luvulle saakka. Alueen sosiaalinen elämä ei kuitenkaan jakautunut omistajiin ja vuokralaisiin, vaan kaikki asukkaat olivat tasa-arvoisia. Naapurissa saatettiin hyvinkin käydä kylässä kyselemässä kuulumisia ja keittämässä kahvit. (Wacklin 1999, s. 67) Alueen yhteishenki on siis ollut hyvä alkuvuosista lähtien, ja Karppisen ja Ronni mielestä se on pysynyt hyvänä tähän päivään asti. He kuvailevat asukkaiden olevan aktiivisia, ja monien osallistuvan yhteisiin tapahtumiin sekä niiden järjestämiseen, mikä tuo asukkaita yhteen. (Karppinen & Ronni, 2021) Toisena yhteisöllisyyttä luovana tekijänä on alueen tiiveys, mikä johtaa kohtaamisiin naapureiden kanssa (kuva 16) (Korpula 1983, s. 114).

Yksi suurimmista Lapin asuinalueen kokemista yhteiskunnallisista muutoksista on ollut alueen muuttuminen työläiskaupunginosasta keskiluokkaiseksi kaupunginosaksi. (Wacklin 1999, s. 132–133). Alueen rakentuessa suuri osa Lapin asukkaista oli läheisen puuvillatehtaan työntekijöitä (Haavisto 2013a, s. 10), ja tuolloin Lapin väestö koostuikin pääasiassa työikäisistä asukkaista (Korpula 1983, s. 111). Kuitenkin jo 1920-luvulla 60 % alueella asuvista kuului kohtuullisen hyvin toimeentulevaan ”toiseen sosiaaliryhmään”, johon kuuluivat esimerkiksi virkamiehet ja liikkeenharjoittajat. Silloisina vuokralaisina alueella oli työläisiä ja opiskelijoita. (Haavisto 2013a, s. 10).

Lapin väestön ikärakenne on muuttunut työikäisestä väestöstä monipuolisemmaksi, vaikkakin vanhusten osuus on alueella melko suuri (Korpula 1983, s. 111). Lapsia on Lapin alueella kuitenkin yhtä paljon kuin muualla Tampereella ja 2–4 henkilön ruokakuntia on enemmän kuin yhden hengen ruokakuntia. (Korpula 1983, s. 123). Lisäksi ruokakuntien koulutustaso Lapissa on Tampereen keskiarvoa korkeampi (Wacklin 1999, s. 133). Vuosisadan lopulle ja erityisesti 2000-luvun alkupuolelle tultaessa Lapin alueen asuntojen hinnat ovat nousseet voimakkaasti ja asukasrakenne on muuttunut yhä toimeentulevampaan suuntaan (Haavisto 2013a, s. 10).

Yhtenä hyvästä yhteisöllisyydestä kertovana piirteenä Lapin alueella voidaan pitää asukkaiden suurta juurtuneisuutta aluetta kohtaan. Muuttohalukkuutta pois alueelta ei juurikaan ole, vaan asukkaat asuvat alueella pitkään ja korostavat sitä kotipaikkanaan. (Korpula 1983, s. 120) Karppisen ja Ronnin mukaan tämä pätee edelleen, sillä on henkilöitä,

jotka ovat asuneet alueella vuosikymmeniä. Uusien ja vanhojen asukkaiden välille ei heidän mielestään kuitenkaan ole muodostunut sosiaalista kuilua, vaan alueelle muuttavat toivotetaan tervetulleiksi. Tapana onkin, että uudet asukkaat esittäytyvät muille yhteisissä tapahtumissa. Ronnin ja Karppisen mielestä tämä on ollut yksi tärkeä yhteishenkeä parantavista tavoista. Osalla asukkaista on myös sukulaisia tai ystäviä alueella, mikä varmasti myös vaikuttaa alueelle juurtumiseen. (Karppinen & Ronni, 2021)

Karppinen ja Ronni kertovat lisäksi, että monet alueelle vasta muuttaneista asukkaista ovat halunneet muuttaa nimenomaan Lappiin. Alueelle muuttavia houkuttelevat erityisesti vanhat talot. Niitä arvostetaan ja halutaan vaalia, ja monilla asukkaista on halua ja kiinnostusta alueen ilmeen ja rakennusten säilyttämiseen. Koska Lappi on hintatasoltaan kallis, ovat alueelle muuttavat suhteellisen varakkaita, ja siksi useimmilla on myös mahdollisuuksia kotiensa kunnostamiseen. (Karppinen & Ronni, 2021) Korpula on heidän kanssaan samaa mieltä, sillä hänen mukaansa Lappi ei edusta tyypillistä vanhan asuinalueen vanhoissa taloissa asuvaa väestöä juuri siksi, että alueen asukkaat ovat ”sosiaaliselta asemaltaan melko korkealla” (Korpula 1983, s. 123). Korpula pitää alueen asukkaiden sosiaalista asemaa tärkeänä selityksenä sille, että he ovat aktiivisesti pyrkineet huolehtimaan kaupunginosastaan (Korpula 1983, s. 123).

Kuva 16. Lapin alueen asukkaita vuodelta 1923. ”Ryhmäkuva kotitaloni edessä”. Teljontie 5. (Museokeskus Vapriikki, 1923).

3.2 Käpylän omakotiyhdistys

Käpylän omakotiyhdistys perustettiin vuonna 1949 ja se on toiminut aktiivisesti siitä lähtien (Wacklin 1999, s. 134). Se on toiminnallaan ja tapahtumillaan luonut alueelle paikallisia perinteitä ja historiaa, sekä kehittänyt asukkaille yhteistä toimintaa (Korpula 1993, s. 120). Edelleen järjestettäviä tapahtumia ovat esimerkiksi joulun kuusijuhla, perinteiset hiihtokilpailut, vappulaulajaiset ja syksyn kyläjuhla. Karppisen ja Ronnin mukaan alueen asukkaat osallistuvat innokkaasti ja aktiivisesti yhteiseen toimintaan, esimerkiksi juuri tapahtumien järjestämiseen. Heidän mielestään ei todellakaan tarvitse olla yhdistyksen hallituksessa ollakseen aktiivinen jäsen, koska osallistua voi niin monilla muillakin eri tavoilla. (Karppinen & Ronni, 2021)

Yhtenä merkinä omakotiyhdistyksen erityisestä aktiivisuudesta voidaan pitää yhdistyksen järjestämää jätehuollon ratkaisua. Jätteenkeräysautot eivät aja alueella ollenkaan, vaan jätteet kerätään alueen ulkopuolella oleviin jäteastioihin. Tämä luo alueen asukkaille tietynlaisen pakotteen kuulua omakotiyhdistykseen, koska muuten asukkaan tulisi itse huolehtia jätteenkeräyksestään. Ronni kuitenkin kokee pakotteen varsin positiivisena. (Karppinen & Ronni, 2021)

Jätehuollon ja tapahtumien järjestämisen lisäksi omakotiyhdistys on halunnut omalla panoksellaan vaikuttaa alueen säilymiseen. Konkreettisia tekoja ovat olleet muun muassa talkoiden järjestäminen, yhteisten multatilausten tekeminen ja asukkaiden muistuttaminen alueen henkeen sopivista jouluvaloista. Yhdistys on myös ottanut asukkailta vastaan ehdotuksia siitä, minne kaikkialle katujen varsille tarvitsisi istuttaa uusia puita. Tämä liittyy kaupungin hankkeeseen, jossa puita aiotaan istuttaa lisää, ja omakotiyhdistys halusi ottaa myös asukkaiden ehdotuksen huomioon toteutuksessa. (Karppinen & Ronni, 2021)

Omakotiyhdistys on myös ottanut aktiivisesti kantaa, kun Lapin ulkopuolisilla alueilla on tehty muutoksia, esimerkiksi kaavoitusprosesseja. Alueen sisäisiin muutoksiin puuttuminen on omakotiyhdistykselle kuitenkin vaikeaa. Esimerkiksi alueen sisäisiin uudisrakentamisen hankkeisiin omakotiyhdistyksen on hyvin ristiriitaista puuttua, koska tulevat asukkaat ovat tai tulevat olemaan omakotiyhdistyksen jäseniä jätehuollon ratkaisun takia. (Karppinen & Ronni, 2021) Naapuruston yleisten ja yhteisten alueiden, kuten katujen, hoitoon ja ylläpitoon omakotiyhdistyksellä on kuitenkin oivat mahdollisuudet.

4. KULTTUURIYMPÄRISTÖJEN ARVOTTAMINEN JA SUOJELU

4.1 Arvottaminen

Arvolla tarkoitetaan tavoiteltavaa ja hyvää, yleisesti ottaen inhimillisen toiminnan päämäärää. Kulttuurihistoriallisella arvolla puolestaan tarkoitetaan aikaan ja ihmisen toimintaan sidottuja ominaisuuksia, joiden voidaan katsoa olevan merkityksellisiä yhteiskuntamme tai tietyn alueen kannalta. Rakennettu ympäristö on arvoiltaan sidoksissa fyysisiin rakenteisiin, kuten rakennuksiin, pihapiireihin, aukioihin, teihin, ja niiden muodostamiin tiloihin. (Haavisto 2013a, s. 53)

Museoviraston (Museovirasto, 2021b) mukaan valtakunnallisesti, maakunnallisesti ja paikallisesti arvokkaat kohteet voidaan suojella rakennusperintölailla. Tätä varten kohteen merkittävyys on kuitenkin ensin arvioitava käyttäen kyseisestä kohteesta tehtyjä selvityksiä, inventointeja ja muita luotettavia aineistoja, ja usein kohteesta laaditaan erityinen rakennushistorian selvitys (Museovirasto, 2021b). Varsinaista arviointia varten Museovirasto on laatinut seuraavanlaiset perusteet:

”Kohteen merkittävyys arvioidaan seuraavin perustein:

- harvinaisuus tai ainutlaatuisuus (harvinaisuus);
- historiallinen tyypillisuus alueelle (tyypillisuus);
- aluetta tai tiettyä aikaa kuvaavat tyypilliset piirteet (edustavuus);
- alkuperäistä tai sitä vastaavan käytön, rakentamistavan, arkkitehtuurin tai tyylin ilmeneminen ja jatkuminen (alkuperäisyys);
- merkitys historiallisen tapahtuman tai ilmiön todisteena tai siitä kertovana ja tietoa lisäävänä esimerkkinä (historiallinen todistusvoimaisuus); tai
- näkyvissä olevat eri aikakausien rakenteet, materiaalit ja tyylipiirteet, jotka ilmentävät rakentamisen, hoidon ja käytön historiaa ja jatkuvuutta (historiallinen kerroksisuus).” (Museovirasto, 2021b)

4.1.1 Lapin alueen pihapiirien arvottaminen

Inventaarion mukaan Lapin alue sisältää useita arvonäkökulmia – historiallisia, rakennushistoriallisia, sekä maisemallisia arvoja. Seudun arvojen kannalta oleellisia ovat 1910-luvun työläiskaupunginosan yhtenäisyyden sekä puutarhakaupunki-ihanteen mu-

kaisen kaupunkisuunnittelun piirteet. Lappi on säilyttänyt sekä kulttuurihistoriallisen arvonsa että vehreän yleisilmeensä, ja sillä on tästä syystä suuri historiallinen ja kaupunkikuvallinen merkitys vuosisadan alun työläisväestön asumisesta kertovana alueena Tampereella. (Haavisto 2013a, s. 60)

Alueen rakennushistorialliset arvot Haavisto jakaa arkkitehtonisiin ja rakennusperinteisiin arvoihin. Arkkitehtoniset arvot ovat yleisesti tunnustettuja, dokumentoitavissa olevia laadullisia arvoja ja merkityksiä, yksityiskohtia ja esimerkiksi tilaan liittyviä ominaisuuksia. Arkkitehtonisiin arvoihin lukeutuvat myös kaupunkisuunnittelun ja kaavoituksen tavoitteet. Lapin alueella arkkitehtoniset arvot näkyvät eri aikakausien rakennusten erilaisissa arkkitehtonisissa tyyliissä, sekä 1910-luvun kaupunkisuunnittelun piirteissä. (Haavisto 2013a, s. 53) Rakennusperinteiset arvot puolestaan liittyvät rakentamisen kulttuurin jatkuvuuteen, taitojen ja tietojen siirtymiseen, sekä yleisesti käytössä oleviin tapoihin ja ratkaisuihin. Nämä piirteet koskevat niin sanottua arkirakentamista, ja ovat näin perustana myös eri aikakausille tyypillisissä muutoksissa, lisäyksissä ja korjauksissa. Tämä tarkoittaa sitä, että myös muutettu, laajennettu tai korjattu rakennus voi olla kulttuurihistoriallisesti yhtä arvokas kuin lähes alkuperäisenä säilynyt rakennus, sillä rakennus luo ympäristöönsä ajallista kerrostuneisuutta ja monimuotoisuutta. Muutokset on kuitenkin toteutettava rakennuksen alkuperäisen rakennustavan ja ominaispiirteiden ehdoilla. (Haavisto 2013a, s. 54)

Lapin pientaloalueella on monia historiallisia arvoja. Historialliset arvot liittyvät historiaan eli siihen, miten hyvin menneisyys näkyy alueessa, sen pihapiireissä ja rakennuksissa. Lapin alueella ilmeneviä historiallisia arvoja ovat muun muassa asutushistoria, liikennehistoria, sosiaalhistoria, sotahistoria, ja teollisuushistoria. (Haavisto 2013a, s. 54–55)

Historiallisista arvoista tämän tutkimuksen aiheeseen liittyvät lähimmin sosiaalhistorian arvot. Sosiaalhistorian arvot liittyvät ihmisten tai ihmisryhmien asemaan yhteiskunnassa, elämäntapoihin, työntekoon, asumiseen ja sosiaaliin suhteisiin. Lapin alueen rakennetussa ympäristössä on erityisen hyvin nähtävillä 1900-luvun alun elämäntapa ja asumiskulttuuri. Ensimmäisenä mainittavana sosiaalhistoriallisena arvona Lapin alueella on alueelle tyypillinen asumismuoto, jossa useita perheitä asui samassa pihapiirissä. Suuri osa rakennuksista oli kahden perheen paritaloja, ja monissa asunnoissa oli myös vuokrahuoneita. Asukkaat olivatkin paljon tekemisissä keskenään, ja alueella on edelleen harvinaisen vahva kylämäinen tunnelma ja identiteetti. (Haavisto 2013a, s. 54) Toisena sosiaalhistoriallisena arvona on alueen aktiivinen asukastoiminta, joka on säilynyt nykypäivään asti. Yksi tärkeimmistä tekijöistä on Käpylän omakotiyhdistys, mutta asukastoimintaa ovat rikastuttaneet myös alueella toimineet kerhot, yhdistykset sekä tie-

tysti yksittäiset asukkaat. Alueen sosiaalisiin suhteisiin ja yhteiskunnan sosiaalisiin rakenteisiin liittyy myös alueen kolmas sosiaalishistoriallinen arvo eli pihajärjestelyt. Pihajärjestelyihin voidaan laskea pihojen sisäisten järjestelyjen lisäksi rakennusten suhde ja rajautuminen katutilaan, sekä yhteisten alueiden käyttö. Tarkasteltavia piirteitä ovat pihojen avautuminen ja sulkeutuminen kadulta, sekä katutilan käyttö julkisena tilana ja kohtaamispaikkana. Kohtaamispaikkoihin lukeutuvat myös puistot ja muut julkiset tilat, joista tärkeimpinä esimerkkeinä ovat Lapin aukea ja Peräkenttä, joihin liittyy lisäksi myös paljon kulttuurihistoriallisia arvoja. (Haavisto 2013a, s. 55)

Lapin alueella on myös maisemallisia arvoja. Maiseman, ympäristön ja kaupunkikuvan ominaisuudet ovat osittain täysin esteettisiä, mutta niitä voidaan tarkastella myös historiallisesta näkökulmasta. Tällöin otetaan huomioon kohteen sijoittuminen ympäristöönsä, rakennusten ja ympäristön välinen suhde sekä vuorovaikutus. Olennaista maisemallisten arvojen suhteen on se, että maisema tarvitsee aina kokijan. Lapin merkitys on sen asukkailleen suuri, mutta alueella on merkitystä myös laajemmin Tampereen maisemassa ja kaupunkikuvassa, sillä se edustaa Tampereen työläisperinteen ja teollisuushistorian ulottuvuuksia ja niihin liitettävää rakennettua ympäristöä. Maisemallisesti Lapin rakennettu ympäristö on sijainnistaan johtuen metsäinen ja harmoninen. Alueen suunnittelu toteuttaa puutarhakaupunki-ihanteen mukaisen kaupunkisuunnittelun tavoitteita. Jatkuvuus on yhtenä alueen maisemallisuuden arvioitavana piirteenä. Se voi ilmentyä alueen asutushistoriallisena, paikkoihin liittyvänä tai mentaalisenä, esimerkiksi tarinoiden välityksen, jatkuvuutena. (Haavisto 2013a, s. 56)

4.2 Suojelu

Kulttuurihistorialliset kohteet on mahdollista säilyttää rakennuksia ja ympäristöä suojelella. ”Suojelu tarkoittaa, että rakennus tai ympäristö on säilytettävä suojelun edellyttämällä tavalla.” Korjaukset tai muunlaiset toimet on tehtävä niin, että kohteen kulttuurihistoriallinen arvo säilyy. (Museovirasto, 2021a)

Rakennettuja ympäristöjä ja rakennuksia suojellaan useimmin kuntien ja kuntayhtymien vastuulla olevalla kaavoituksella, esimerkiksi asemakaavoilla ja maakuntakaavoilla. Kaavoitus puolestaan perustuu maankäyttö- ja rakennuslakiin. Rakennuksia suojellaan myös erilaisilla erityislaeilla. Kaavojen suojelumääräyksissä tai erityislain mukaisissa suojelupäätöksissä määritellään, mihin osiin tai ominaisuuksiin suojelu kohdistuu, esimerkiksi julkisivuihin tai ympäristöön. (Museovirasto, 2021b)

Rakennusperintölain (498/2010) tavoitteena on vaalia rakennettujen kulttuuriympäristöjen ominaisluonteita ja erityispiirteitä, turvata kohteiden ajallinen ja alueellinen monimuotoisuus, sekä edistää kohteiden kulttuurisesti kestävää hoitoa ja käyttöä. Lain nojalla voidaan suojella rakennelmia, rakennusryhmiä ja rakennettuja alueita. Rakennusperintölailla voidaan suojella myös niitä kohteita, jotka eivät esimerkiksi sijaitse asemakaava-alueilla, tai joiden suojelua ei pystytä turvaamaan maankäyttö- ja rakennuslailla. (Museovirasto, 2021b)

Museovirasto sekä ELY-keskukset edistävät ja valvovat rakennusperinnön suojelua rakennusperintölain nojalla. Museovirasto toimii asiantuntijana suojelupäätöstä valmisteltaessa kuin myös arvioi kohteen kulttuurihistorialliset arvot sekä tekee ehdotuksen suojelumääräyksistä ja suojelun kohdentumisesta. (Museovirasto, 2021b)

Korjaushankkeen tai vastaavan alkaessa suunnittelija voi ensimmäiseksi tutustua Lapin alueen asemakaavaan, sen kaavamerkintöihin ja -määräyksiin. Tämän jälkeen hän voi hakea neuvoja rakentamistapaohjeessa annetuista konkreettisista ohjeista ja suosituksista. (Sitowise 2018, s. 1) Lopuksi hän voi etsiä vuoden 2013 inventoinnin yhteydessä tehdyistä kohdekorteista oman tonttinsa tiedot, joihin on kirjattuna kohteen arvoluokitus, arvot ja arvoperusteet, sekä tontin toimenpidesuosituksiset (Haavisto, 2013b). Seuraavissa kappaleissa käsitellään tarkemmin, mitä nämä sisältävät ja määräävät.

4.2.1 Lappi, Käpylän asemakaavan nro 8182 kaavamääräykset

Uusi suojeluasemakaava (kuva 17) astui voimaan vuonna 2019 (Tampereen kaupunki, 2019). Lopullisessa hyväksytyssä kaavassa rakennusoikeutta osoitettiin yhteensä 20 222 kerrosneliömetriä, mikä tarkoitti rakennusoikeuden lisääntyneen 2 413 kerrosneliömetrillä. Uusia tontteja ei osoitettu. Kolmea tonttia hiukan laajennettiin. Omakotitalojen rakennusoikeudet osoitettiin alkuperäisten suojeltavien asuinrakennusten kokojen mukaisina, vaihdellen 100–223 kerrosneliömetrin välillä. Talousrakennusoikeus tonteille tuli enintään 30 kerrosneliömetriksi. Myöhäisemmille laajennuksille tai rakennusosille ei osoitettu rakennusoikeutta, sillä suojelukaavan pyrkimyksenä on säilyttää alueen alkuperäinen ilme ja rakenne. (Tampereen kaupunki, 2019)

Alueen asuinrakennusten tontit määriteltiin kaavassa joko ”asuinrakennusten korttelialueeksi, jolla rakennettu ympäristö säilytetään” (A-29/s) tai ”erillispientalojen ja paritalojen korttelialueeksi, jolla rakennettu ympäristö säilytetään” (AO-3/s). Kaava määrittelee alu-

een rakennetun ympäristön kulttuurihistoriallisesti, rakennushistoriallisesti ja kaupunkikuvallisesti arvokkaaksi kokonaisuudeksi. Alueen merkittävyys perustuu sen yhtenäisyyden säilymiseen ja tyylinmukaiseen kokonaisvaikutelmaan. Täten kaava määrää, ettei olemassa olevia asuinrakennuksia saa purkaa. (Sitowise, 2019)

Lapin aukea määritellään kaavassa ”puistoksi, jossa ympäristö tulee säilyttää” (VP-1). Lapin pientaloalueen koillispuolella oleva Kaupin kansanpuiston osa kaavoitettiin lähivirkistysalueeksi, jota tulee hoitaa ja kehittää alueen arvokkaat luonnonominaisuudet huomioonottavalla tavalla (VL-7). (Sitowise, 2019)

Yleisiä määryksiä kaavassa on esimerkiksi rakennetusta kulttuuriympäristöstä, yleisistä alueista, uudisrakentamisesta, korjaus- ja muutostöistä, talousrakennuksista, muista rakennelmista sekä pihosta. Yleismääräyksenä rakennetun kulttuuriympäristön säilyttämiseksi kaavassa on, että kaikki suunnittelu ja rakentaminen tulee tehdä niin, että alueen kulttuuriympäristö ja arvokas rakennuskanta säilyvät. Tätä varten museoviranomaiselta tarvitaan lausunto ”valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä, suojelukohteita ja – alueita koskevissa merkittävissä hankkeissa”. (Sitowise, 2019)

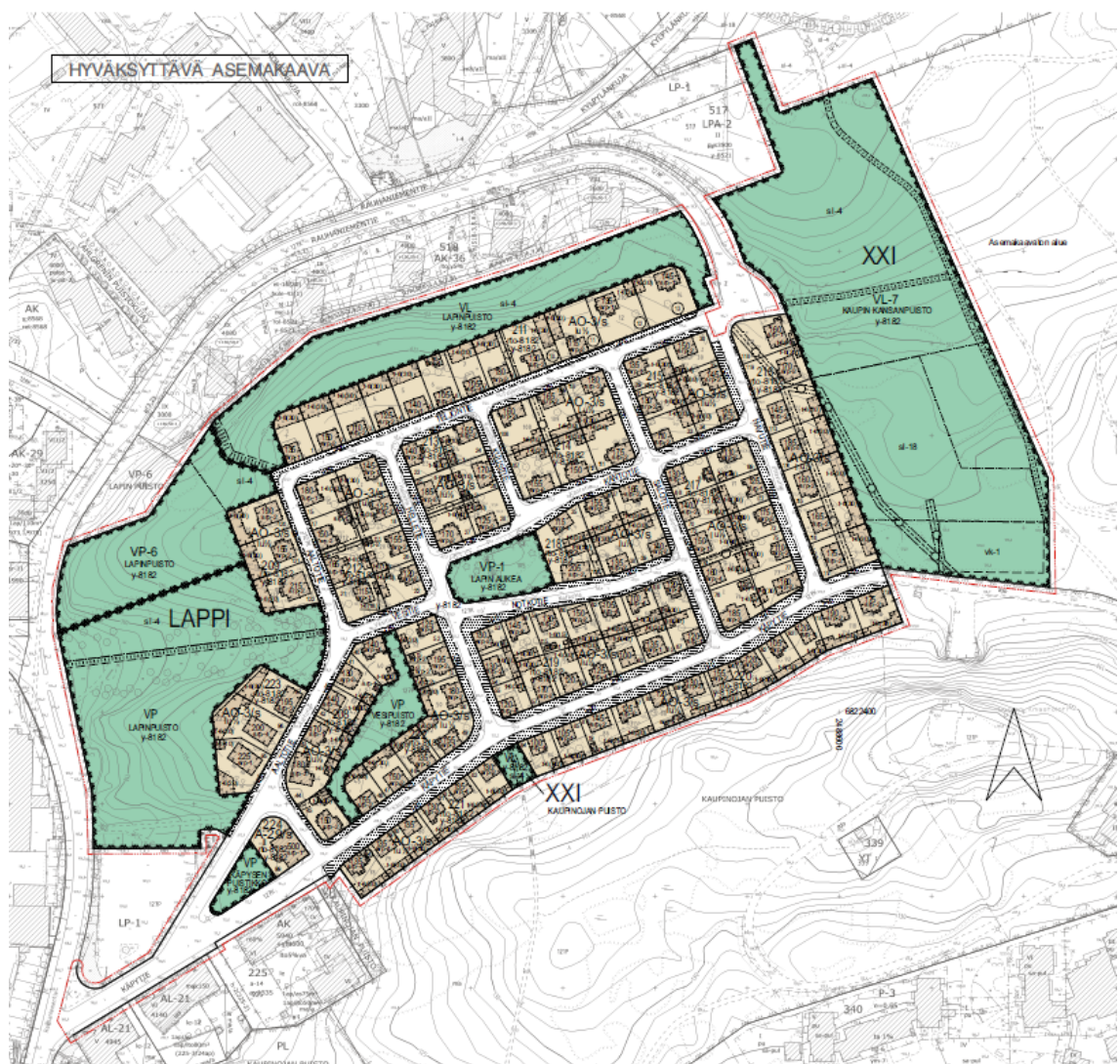
Alueen pihapiirien osalta kaavassa määrätään tarkemmin, että pihassa on säilytettävä läpäisevää kasvipeitteistä pintaa, ja että kasvillisuuden tulee mahdollisuuksien mukaan suosia alueelle perinteisiä kasveja, kuten vanhan ajan perennoja, puu- ja pensaslajeja. Talousrakennuksista yleisenä ohjeena on, että sen tulee olla päärakennusta pelkistetympi ja pienempi, mutta kuitenkin tyyllisesti samanlainen. Talousrakennuksen runko-
syvyys saa olla enintään neljä metriä ja vesikaton ylin kohta saa olla korkeintaan neljä metriä maanpinnasta. Terassin saa rakentaa alaltaan enintään 20 neliön kokoiseksi, ja muut rakennelmat saavat olla alaltaan enintään 10 neliometriä. (Sitowise, 2019)

Pientaloalueen yleisistä alueista kaava määrää, että puisto- ja katualueiden hoitoa ja uudistamista suunniteltaessa tulee ottaa huomioon alueen kulttuurihistorialliset, rakennushistorialliset ja kaupunkikuvalliset arvot. Kunnostus- ja uudistyöt eivät siis saa heikentää korttelialueiden ja yleisten alueiden muodostaman kokonaisuuden arvoja. Kaavassa mainitaan erityisesti katualueiden lehtipuiden säilyttämisen merkitys alueen yleisilmeelle. (Sitowise, 2019)

Onnistuneeksi uudessa kaavassa Karppinen ja Ronni mainitsevat päätöksen pitää kadun varsien viherkaistaleet sellaisinaan. (Karppinen & Ronni, 2021) Niillä sekä katujen varsien puilla on oleellinen vaikutus alueen vehreän ilmeen säilyttämiseen. Alueelle ei ole samasta syystä osoitettu jalkakäytäviä, jotka Karppisenkaan mielestä eivät sopisi alueelle laisinkaan. Myöskään pysäköinninvalvonnasta ei ole tehty päätöstä, vaan alueella autot saa pysäköidä kadun varteen. Tämä on Ronnin mielestä auttanut pihojen

säilyttämisessä, koska asukkaille ei ole sen myötä tullut painetta pysäköidä autoja pihoil-
leen. (Karppinen & Ronni, 2021)

Haastattelussa Ronni kertoi uusien piharakennusten rakentamisen yleistyneen muuta-
man viimeisen vuoden ajalta. Tämä on hänen mukaansa huomattava muutos, sillä
1990–2000-luvuilla niitä ei rakennettu juuri ollenkaan. Muutos herättää hänessä itses-
sään huolta. Kaavassa määritelty enimmäisrakennusala piharakennuksille on sekä
Karppisen että Ronnin mielestä liian suuri alueen pienille pihoil-
le. Heidä huolestuttaa, kuinka liian suurella massalla ja liian tiheään rakentaminen voi pahimmassa tapauk-
sessa tuhota alueen ilmeen. Heidän mielestään tämä on nykyisen kaavan suurin ongel-
makohta. (Karppinen & Ronni, 2021)

Kuva 17. Lappi, Käpylän uusi suojeluasemakaava vuodelta 2019. (Tampereen kau-
punki, 2021).

4.2.2 Rakentamistapaohjeet

Kaavoitusprosessin yhteydessä Sitowise laati alueelle rakentamistapaohjeet. Ohjeet koskevat kortteleita nro 208–209 ja 211–224 sekä yleisiä alueita. (Sitowise 2018, s. 0.) Rakentamistapaohjeiden tarkoituksena on antaa kaavan toteuttamista ohjaavia konkreettisia suosituksia ja ohjeita. Ohjeiden tavoitteena on alueen yhtenäisen kokonaisuuden kuin myös yksittäisten rakennusten ominaispiirteiden ja arvojen säilyttäminen ja palauttaminen. Ohjeita käytetään rakennuslupien lisäksi toimenpiteissä, jotka eivät ole luvanvaraisia, mutta niillä on vaikutusta alueen ympäristöön. Tällaisia toimenpiteitä ovat esimerkiksi pihapiirejä koskevat rakentamistapaohjeet. (Sitowise 2018, s. 1)

Pihoja koskevat rakentamistapaohjeet ovat seuraavanlaisia. Niiden tulee olla yleisilmeeltään vehreitä. Olemassa olevaa kasvillisuutta, puita ja kalliopintoja tulee säilyttää. Istutuksissa tulee suosia perinteisiä perenna- ja pensaslajeja, kun taas hyötykasveina esimerkiksi hedelmäpuita ja marjapensaita. Kasvivalinnoissa tulee välttää ulkomaalaisia tuontikasveja, ja haitalliset vieraslajit poistetaan. Nurmikon tulee olla hoidettu. (Sitowise 2018, s. 18) Maan tasalle tehtyjen oleskelualueiden pintamateriaaleina tulee suosia liuskekiveä tai kestopuulaudoitusta, mutta myös neliömäinen betoni- tai kivilaatta käy vaihtoehdoksi. Laajoja sora- ja asfalttipintoja tulee alueen pihossa välttää. Pihapiirien kulkuväylille suositellaan liuskekiveä, soraa tai yksinkertaista betonilaatoitusta. (Sitowise 2018, s. 17)

Talouksrakennukset, autokatokset ja muut yli 10 neliömetrin rakennukset tulee sijoittaa kaavassa niille määritetyille rakennusalueille tontin takaosaan. Talouksrakennusten tulee olla ilmeeltään päärakennusta yksinkertaisempi, mutta tyyliiltään samankaltaisia. Runkosyvyys saa olla enintään neljä metriä, vesikaton ylin kohta saa olla enintään neljä metriä maanpinnasta ja kattokulman tulee olla 12–30 astetta. Kattomuodoksi kelpaavat sekä harja- että pulpettikatto. (Sitowise 2018, s. 16)

Muiksi rakennelmiksi lasketaan kevytrakenteiset ja lämmöneristämättömät rakennelmat, joita ovat esimerkiksi pergolat, grillikatokset, leikkimökit ja kasvihuoneet. Ne saavat olla alaltaan yhteensä enintään 10 neliömetriä, ja niiden sijoittumisesta tontille on tarkemmat ohjeet. (Sitowise 2018, s. 17) Mahdollisten terassien tulee olla kattamattomia ja aitamattomia. Ne suositellaan nostettavaksi enintään 300 millimetriä maan pinnasta, ja ne saavat olla alaltaan enintään 20 neliömetriä.

Aidoista rakennustapaohje suosittelee, että pensasaidoissa lajikkeina suosittaisiin esimerkiksi orapihlajaa. Pensasaita saisi olla enintään 1,5 metriä korkea. Säleaidan luontevaksi korkeudeksi määritellään 1,2 metriä, eikä se saa olla kokonaan umpinainen. Puiset

aidat neuvotaan maalaamaan peittomaaleilla. Porttien tulee olla rakennuksen ilmeeseen sopivia. (Sitowise 2018, s. 19)

Sekä Ronni että Karppinen uskovat, että rakennustapaohjeiden kaltaisista konkreettista ohjeistuksista on hyötyä alueen pihapiirien suojelemisessa. Kritiikkinä Ronni kuitenkin sanoo joidenkin ohjeiden olevan varsin jyrkkiä. Esimerkiksi hän nostaa terassirakentamisen ohjeistuksen, jossa terassin sijoittamiselle katuun nähden annetaan tiukatkin ohjeet. Hän kokee tämän ongelmalliseksi, sillä alueella pihat ovat usein pieniä ja toisistaan poikkeavia. (Karppinen & Ronni, 2021)

4.2.3 Lapin pihapiirien arvoluokitukset ja toimenpidesuositukset

Vuoden 2013 inventaariossa Lapin pientaloalueen kohteet eli pihapiirit ja rakennukset arvotettiin kolmeen arvoluokkaan. Näistä korkein ja kulttuurihistoriallisesti arvokkain on luokka I. Arvoluokitus perustettiin inventaariossa alueen, kiinteistön pihapiirin ja rakennuksen ulkoasun arviointiin nykytilassa ja siihen, kuinka hyvin kulttuurihistorialliset arvot ilmentyivät kohteissa. Luokittelu perustettiin yksityiskohtien lisäksi kohteista välittyviin kokonaisvaikutelmiin sekä historiallisiin tietoihin, kuten asutushistorian arvoihin. (Haavisto 2013a, s. 57) Arvotukseen vaikuttavat myös kohteen maisemalliset arvot ja näkyvyys. Maisemallisesti merkittävällä paikalla sijaitsevan kohteen painoarvo on muita suurempi. (Haavisto 2013a, s. 58)

Arvoluokituksen tavoitteena on antaa kokonaiskuva alueen kulttuurihistoriallisesta nykytilasta. Toinen jopa tärkeämpi tarkoitus on, että luokitus kertoo kiinteistökohtaisten inventointitietojen kanssa tarkasteltuna, millaiset muutokset vähentävät kohteen kulttuurihistoriallista arvoa, eli millaisia muutoksia ja korjauksia voidaan tehdä ilman, että kohteen rakennus- ja kulttuurihistoriallinen ymmärrettävyys katoaa. Tämän tutkimuksen osalta keskitymme nyt ainoastaan pihapiirien eli kohteiden arvoluokitusten lähempään tarkastelemiseen. (Haavisto 2013a, s. 57)

Korkeimpaan arvoluokkaan I arvotetut pihapiirit edustavat parhaalla mahdollisella tavalla Lapin alueen perinteistä asumista ja rakentamista. Pihapiireissä on usein säilynyt alkuperäinen ja aikakaudelle tyypillinen piharakennus, tai ne edustavat muutoin erityisen hyvin oman aikakautensa tyypillistä pihapiiriä. Pihapiirin rakennukset, kasvillisuus ja pinnat ovat hyvin säilyneitä. Ensimmäiseen arvoluokkaan kuuluvien pihapiirien toimenpidesuosituksena on pyrkiä säilyttämään pihapiiri kokonaisuutenaan mahdollisimman tarkkaan. Tontilla olevien rakennusten sijoittelua ei tulisi muuttaa, ja pihapiirin ilmeen, rakenteiden,

pintojen ja kasvillisuuden tulisi pysyä perinteisenä. Mahdolliset muutokset tulisi tehdä tarkkaan harkiten ja kohteen kulttuurihistoriallisia ominaisuuksia kunnioittaen. (Haavisto 2013a, s. 58) Arvoluokkaan I kuuluvia pihapiirejä on Lapin alueella yhteensä 10 kappaletta, ja niitä ovat esimerkiksi Käpytie 1, Helletie 10, Notkotie 6 ja Havutie 1 (Haavisto, 2013b).

Toiseen arvoluokkaan (II) arvotetut pihapiirit puolestaan edustavat hyvin Lapin alueen perinteistä asumisen ja rakentamisen tapaa. Pihapiirin rakennukset, pinnat ja kasvillisuus ovat vähintään kohtalaisen hyvin säilyneitä. Kohde saattaa sisältää sekä perinteisiä että moderneja piirteitä. Arvoluokkaan II on arvotettu myös suuri osa 1930-luvun pihapiireistä, koska ne ovat suurimmilta osin erittäin hyvin säilyneitä, mutta eivät edusta alueen tyypillisimpiä pihapiirejä. Toimenpidesuosituksina arvoluokan II pihapiireille on, että niiden ilme, rakenteet, pinnat ja kasvillisuus tulisi pyrkiä säilyttämään perinteisenä. Mahdolliset muutokset tulisi tehdä tarkkaan harkiten ja kohteen kulttuurihistoriallisia ominaisuuksia kunnioittaen. Vähäinen uudisrakentaminen on mahdollista, kunhan se ottaa huomioon kohteen aikakauden ja rakennustavan. (Haavisto 2013a, s. 58) Alueen pihapiireistä 79 kuuluu toiseen arvoluokkaan. Näistä esimerkkeinä ovat Havutie 5, Helletie 4 ja Teljontie 1 pihapiirit. (Haavisto 2013b)

Viimeisenä ovat arvoluokkaan III arvotetut pihapiirit. Näillä pihapiireillä on merkitystä alueen katunäkymän tai historian kannalta, ja kohteessa on säilynyt joitakin alkuperäisiä elementtejä. Pihapiirit edustavat melko hyvin alueen perinteistä asumisen ja rakentamisen tapaa. Pihapiireissä on tehty muutoksia, mutta niillä on yhä historiallista arvoa tai ne ovat osana historiallisesti arvokasta kokonaisuutta. Arvoluokan III pihapiirien toimenpidesuosituksena on, että pihapiirin ilme, rakennukset, rakenteet, pinnat ja kasvillisuus tulisi pyrkiä säilyttämään perinteisinä. Uudisrakentaminen tai rakennusten muuttaminen on mahdollista, kunhan noudatetaan perinteistä rakennustapaa. (Haavisto 2013a, s. 58) Arvoluokkaan III kuuluvia pihapiirejä puolestaan alueella on 25 kappaletta ja niitä ovat esimerkiksi Kantotie 7, Notkotie 12 ja Salotie 13 pihapiirit (Haavisto 2013b, s. 13, 24, 26).

Lapin pientaloalueelle yleisesti annetut toimenpidesuositukset pyrkivät alueen alkuperäisen puutarhakaupunginosan piirteiden säilyttämiseen. Keskeisesti alueen ilmeeseen vaikuttavat maastoa myötäilevä ja vaihteleva tieverkosto, sekä runsas puusto ja ympäröivät viheralueet. Alueelle tyypillisen tiiviin rakennustavan säilyttäminen on myös perustana alueen ilmeen säilymiselle. Alueella ei ole jalkakäytäviä, eikä niitä tulisi sinne lisätä, sillä se muuttaisi täysin katutilan yleisilmeen. Teiden varsien puusto tulisi myös säilyttää. (Haavisto 2013a, s. 61)

Alueen keskellä sijaitseva Lapin aukea on sekä tärkeä kokoontumispaikka alueen asukkaille että merkittävä maisemallinen elementti. Se on alueen ainoa puisto, ja sen keskeisinä piirteinä ovat keskeinen sijainti, koko, yleisilme, hiekka-alueet, alueelle tyypilliset kalliopinnat sekä korkeat männyt. Toinen Lapin alueen merkittävä julkinen tila, Peräkenttä, sijaitsee pientaloalueen itäpuolella. Se kuuluu oleellisesti alueen historiaan, sillä on suuri sosiaalihistoriallinen arvo, ja se on asukkaiden aktiivisessa käytössä nykyäänkin. Kentän aktiivisen käytön jatkuminen ja huolto ovat toivottavia. Lisäksi aluetta ympäröivän vihervyöhykkeen säilyttäminen on merkittävää koko alueen olemuksen säilymiselle. Alueen lähiympäristö tulisi pitää nykyisellään, ja lisärakentamista näillä metsä- ja viheralueilla on tulevaisuudessa vältettävä. Myös vihervyöhykkeen polut ja kävelyreitit tulisi säilyttää, sillä ne liittävät Lapin alueen ympäröiviin ulkoilupaikkoihin, Rauhanniemen rantaan ja Kaupin kansanpuistoon. (Haavisto 2013a, s. 61)

5. SUOJELUN ONNISTUMISESTA

5.1 Pihapiirien suojelu Lapin alueella

Tutkimuksessani halusin selvittää, miten suojelutoimenpiteet ovat vaikuttaneet alueen pihapiireihin ja niiden säilyttämiseen. Tärkeimpänä tiedonlähteenäni tähän kysymykseen vastatakseni oli Karppisen ja Ronnin haastattelu (Karppinen & Ronni, 2021).

Haastattelussa kysyin, onko alueen valinta RKY-alueeksi vaikuttanut asukkaiden arvostukseen omaa asuinalueettaan ja pihapiirejään kohtaan. He uskivat, ettei suurin osa asukkaista ole lainkaan tietoisia kyseisestä statuksesta. Heidän mukaansa monet tuskin edes tietävät, mitä valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt ovat. Tämän takia RKY-alueeksi valitsemisella ei ole ollut vaikutusta asukkaiden suhtautumiseen tai arvostukseen. (Karppinen & Ronni, 2021)

Kysyin samalla, miten alueen uusi kaava, sen yhteydessä laaditut rakentamistapaohjeet tai vuoden 2013 inventaarion selvitykset, arvoluokitukset ja toimenpidesuosituksukset ovat asukkaiden tiedossa ja mahdollisessa käytössä. Karppinen ja Ronni eivät jälleen usko, että asukkaat olisivat näistä juurikaan tietoisia. Uusi kaava saattaisi olla useammalle tuttu, sillä se nousi aikanaan alueella keskusteluihin, mutta siitäkään kaikki eivät välttämättä tiedä. Rakennustapaohjeista Karppinen ja Ronni ovat itse tietoisia, osittain ammattinsa takia, mutteivat usko, että moni asukkaista olisi niistä tietoinen. Vuoden 2013 inventaariosta ovat todennäköisesti perillä ne asukkaat, jotka asuivat alueella siihen aikaan, kun inventaariota tehtiin. Tästä syystä arvoluokitukset voivat olla alueella kauemmin asuneiden tiedossa, mutta toimenpidesuosituksista eivät haastateltavatkaan tiedoneet. (Karppinen & Ronni, 2021)

Voidaan siis todeta, että tiedon puute on alueella yksi suurimmista ongelmista, kun miettii alueen pihojen säilymistä. Asukkaat eivät tiedä, että kukaan olisi tehnyt ohjeistuksia piharakentamiseen liittyen – asuinrakennuksia koskevat muutokset ja niihin tarvittavat luvat ovat Karppisen ja Ronnin mielestä vähän paremmin hallinnassa (Karppinen & Ronni, 2021). Tästä tietämättömyydestä muodostuu suojelulle suuri uhka. Monet alueen asukkaista arvostavat ja haluavat vaalia vanhoja rakennuksiaan ja ympäristöään ja tämän myötä asukas saattaa ajatella, että vanhan remontoiminen on hyvästä. Hän saattaa siksi poistaa vanhat, arvokkaat rakennusosat ja korvata ne uusilla. Se voi kuitenkin pahimmassa tapauksessa laskea kohteen kulttuurihistoriallista arvokkuutta ja merkittävyyttä. Ronni toivoisikin kovasti, että asukkaat kysyisivät neuvoja ja ohjeita ennen kuin

tekisivät pienimpiäkään muutoksia, sillä hän kokee niillä olevan lopulta suuriakin vaikutuksia (Karppinen & Ronni, 2021).

Toiseksi Karppinen ja Ronni kokevat, että erityisesti pihapiirien suojelemisessa on paljon kiinni asukkaiden omasta aktiivisuudesta (Karppinen & Ronni, 2021). Pihat ovat yksittäisten ihmisten omistuksessa, joten esimerkiksi omakotiyhdistyksen on vaikea mennä sanomaan, mitä kukin saa tai ei saa omalla pihallaan tehdä, jos vaatimuksilla ei ole laillista perustaa. Neuvoja ja suosituksia voidaan omakotiyhdistyksestä toki antaa, kuten on tähän mennessä tehtykin. Ronnin mielestä alueella tehtäviin muutoksiin puuttuminen olisi enemmän viranomaisten tehtävä. Karppinen tosin on sitä mieltä, että lainsäädännöllä ei oikeastaan voida tehdä tämän enempää, vaan tiedon ja ymmärryksen lisääminen olisi ensimmäinen askel tilanteen parantamiseen. (Karppinen & Ronni, 2021)

5.2 Ratkaisuja tilanteen parantamiseksi

Kuten edellä todettiin, Lapin alueen pihapiirien suojelun ja säilyttämisen suurin uhka on tiedon puute. Kun asia tuli haastattelussa puheeksi, kysyin, kokisivatko Karppinen ja Ronni hyödylliseksi sen, että asukkaat saisivat tietoa uudesta kaavasta, rakentamista-paohjeista sekä inventaarion arvoluokituksista ja toimenpidesuosituksista. Heidän mielestään niistä olisi aivan varmasti hyötyä. Ronni uskoo, että nämä selvitykset saattaisivat hyvinkin auttaa asukkaita näkemään omien pihojensa arvokkuuden, mikä puolestaan voisi edesauttaa pihojen ja niiden ominaispiirteiden säilyttämisessä. Näiden ohjeiden avulla asukkaat pystyisivät myös paremmin arvioimaan, millaiset korjaus- ja muutostoi-menpiteet säilyttäisivät pihojen arvon ennallaan. (Karppinen & Ronni, 2021)

Karppisen ja Ronnin mielestä olisi siis hyvä, jos viranomaiset levittäisivät tietoa tekemis-tään selvityksistä paremmin asukkaille. Yhtenä yksinkertaisena keinona voisi olla pape-risten kopioiden lähettäminen asukkaille koteihin. Myös jonkinlaiselle viranomaisneuvon-nalle voisi olla kysyntää. Karppinen ja Ronni kuitenkin tiedostavat, että tällaisten toimien järjestäminen on kiinni käytettävissä olevista resursseista. (Karppinen & Ronni, 2021)

Haastattelussa yhdeksi toteutuskelpoisimmista ideoista keksittiin jonkinlaisen matalan kynnyksen tiedotustilaisuuden järjestäminen. Karppisen mukaan tilaisuus olisi parasta järjestää Lapin aukealla rentona tapahtumana, koska sellaisiin asukkaat yleensä kaik-kein mieluummin osallistuvat. Tällaisen tilaisuuden yhteydessä asukkaita voitaisiin myös kierrättää ympäri aluetta ja näyttää konkreettisesti alueen pihapiirien ominaispiirteitä ja kenties myös hyviä esimerkkiratkaisuja. Huonompien esimerkkien näyttämistä Karppi-nen ja Ronni eivät nähneet hyvänä ajatuksena, sillä sen kaltainen kritiikki menisi helposti

liian henkilökohtaiseksi – ovathan pihoissa tehdyt ratkaisut aina asukkaidensa tekemiä. (Karppinen & Ronni, 2021)

Viranomaistahojen lisäksi Karppinen ja Ronni nostavat esiin Piiru-yhdistyksen. Kyseinen yhdistys sijaitsee Pispalassa, ja se on erikoistunut perinnerakentamisen tapoihin. Karppinen ja Ronni uskovat, että tiedotustilaisuuden voisi mahdollisesti myös järjestää Piiru tai sen kaltainen yhdistys, jolla olisi tietoa ja neuvoja perinnerakentamisesta. Tässä yhteydessä haastattelussa tuli esille tarve erilaisten tavarantoimittajista ja käsityöläisistä tiedottaminen. Olisi hyödyllistä, että asukkaat pystyisivät valitsemaan esimerkiksi Pihlan modernien ikkunoiden sijasta puusepän vanhoilla rakennustavoilla tekemät ikkunat. Ronnille mieleen tuli myös erilaisista avustuksista tiedottaminen ja avustushakemusten täytössä auttaminen. (Karppinen & Ronni, 2021)

Asukkaiden osallistumisella on myös merkittävä rooli. Koska pihapiirit ovat yksittäisten asukkaiden omistuksessa, ovat he vastuussa pihapiirinsä ylläpidosta ja suojelusta. Asukkailta siis vaaditaan kiinnostusta ja aktiivisuutta, jotta he pystyvät tekemään oikeita ratkaisuja omien pihojensa muutostöissä. Tiedottamisen ja neuvonnan lisäämisellä asukkaiden taakka voitaisiin helpottaa. Myös yhteisö ja omakotiyhdistys voivat osallistua omilla teoillaan. Mahdollisina ratkaisuinä voisivat olla asukkaiden kesken jaettujen perinnekasvien perinteen jatkaminen ja laajentaminen, sekä tiedon levittäminen alueen Facebook-ryhmässä (Karppinen & Ronni, 2021).

6. YHTEENVETO

6.1 Johtopäätökset

Lapin pientaloalueella on rikas historia. Alue syntyi 1900-luvun alussa puutarhakaupunki-ihanteen mukaiseksi uudenaikaiseksi työväenasuinalueeksi Lapinniemen tehdasalueen yhteyteen. Se rakennettiin 80-prosenttisesti valmiiksi vuosien 1914–1930 välillä, minkä jälkeen alueelle rakennettiin vielä muutamia taloja 1940–1950-luvuilla. Vuoden 1947 asemakaava oli voimassa vuoteen 2019, jolloin alueelle tehtiin uusi suojeluasemakaava. Uuden kaavan tarkoituksena oli ottaa huomioon alueen valitseminen merkittäväksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi vuonna 2009.

Alueella yhteisön merkitys on ollut alusta asti tärkeä ja se on säilynyt nykypäivään asti. Naapurit ovat olleet tiiviisti tekemisissä toistensa kanssa osittain tiiviin asumisen, osittain aktiivisen omakotiyhdistyksen takia. Alue on vuosikymmenien aikana kokenut merkittävän muutoksen työläiskaupunginosasta keskiluokkaiseksi ja Tampereen mittakaavassa kalliiksikin asuinalueeksi. Alueen asukkaat ovat kiinnostuneita alueensa säilyttämisestä ja tähän yhtenä merkittävänä syynä pidetään juuri asukkaiden korkeampaa sosiaalista asemaa.

Pihojen ominaispiirteissä on edelleen vahvasti näkyvissä alueen alkuaikojen elämäntapa. Kotieläinten takia pihat pidettiin aidattuina, ja piharakennuksina oli muun muassa talleja, kanaloita ja käymälöitä. Vanhat omenapuut ja perinteiset kasvit ovat oleellisia alueen ilmeen säilyttämisessä. Katualueiden, niiden puiden ja alueen keskeisen Lapin aukean säilyttämisellä on myös merkittävä rooli alueen yleisen ilmeen suojelussa.

Mitkään pihat eivät ole kuitenkaan säilyneet kokonaan alkuperäisinä, vaan niitä on myllytetty monesti viimeisen sadan vuoden aikana. Jotakin alkuperäisiä elementtejä on kuitenkin vielä löydettävissä, esimerkiksi vanhoja hedelmäpuita ja joitain piharakennuksia. Suurimpia viime vuosien trendejä ovat olleet terassi- ja patiorakentaminen, sekä uusien piharakennusten rakentaminen. Erityisesti piharakennusten rakentaminen huolestuttaa, sillä nykyinen kaava sallii pihaille liiankin massiivisten piharakennusten rakentamisen. Tämä saattaisi pahimmassa tapauksessa johtaa koko alueen ilmeen tuhoutumiseen.

Pientaloalueen pihapiirien suojelu on suuresti kiinni asukkaiden omasta aktiivisuudesta. Asukkailla on kiinnostusta alueen suojelemiseen, mutta tietoa oikeanlaisten ratkaisujen tekemiseksi ei aina ole. Pihapiirejä koskevien määräysten, neuvojen ja suositusten olemassaolosta ei tiedä samalla tavalla kuin rakennusten kohdalla tiedetään. Tämä tiedon puute on suurin haaste pihapiirien suojelussa. Asukkaita tulisi siis tiedottaa pihapiirien

suojelun tärkeydestä ja alueen arvokkuudesta esimerkiksi vuoden 2013 inventaarion arvoluokituksen avulla. Heille tulisi myös antaa konkreettisia neuvoja ja ohjeita, mihin ominaispiirteisiin tulisi kiinnittää huomioita ja millaiset ratkaisut ovat suositeltavia. Tällaisia ohjeita on jo olemassa rakennustapaohjeissa ja vuoden 2013 inventaarion toimenpidesuosituksissa. Neuvojen ja avun tarpeessa oleville tulisi myös olla tiedossa, keneltä asioista voi tarvittaessa kysyä.

Lapin pientaloalueen ympäristö vaikuttaa alueiden luonteeseen ja ilmeeseen merkittäväällä tavalla. Jos alue kadottaa puutarhakaupunki-ihanteen mukaisesti suunnitellun vehreytensä, on kadotettu jotain ainutlaatuista niin Tampereen kuin Suomenkin kulttuurihistoriallisessa mittakaavassa. Ei siis riitä, että aktiivinen suojeleminen ulottuu vain rakennuksiin, vaan ympäristöstä on huolehdittava yhtä lailla.

6.2 Tutkimuksen arviointi

Tämä tutkimus rajautui Tampereen Lapin kaupunginosan rakennetun kulttuuriympäristön tarkasteluun kirjallisten lähteiden ja kahden alueen asukkaan haastattelun avulla. Alueen asukkaiden haastattelun laajempi toteutus olisi tuonut tutkimukselle lisää objektiivisuutta ja ajankohtaisuutta, sekä antanut kokonaisvaltaisemman kuvan alueen asukkaiden näkemyksistä. Lisäksi haastatteluun osallistuneet Karppinen ja Ronni ovat molemmat arkkitehteja, joten heillä on ammattinsa puolesta erilaiset lähtökohdat tutkimuksen aiheisiin liittyen kuin alueen asukkailla muuten. Tämän tutkimuksen puitteissa laajemman mittakaavan haastatteluja ei kuitenkaan ollut mahdollista tehdä, sillä sellainen olisi vaatinut kandidaatintyötä pidemmän tutkimusprosessin.

Jatkotutkimuksen aiheita tuli haastattelun yhteydessä useita. Keinoja alueen pihapiirien suojeleluun voisi kehittää enemmän. Voitaisiin tutkia myös muiden rakennettujen kulttuuriympäristökohteiden ympäristöjen tilannetta ja selvittää, kuinka laajasta tai vakavasta ongelmasta on oikeastaan kyse. Lisäksi ympäristön arvostusta voitaisiin yleisestikin parantaa ja tuoda tämä esille myös uudisrakentamisessa, jossa piha-alueisiin ja niiden laatuun ei aina kiinnitetä suurta huomiota.

LÄHTEET

Alanne, J., 2019. Käpylän suojeluasemakaava hyväksyttiin lautakunnassa. *Tamperealainen*, päivitetty 26.6.2019. Saatavissa: <https://www.tamperealainen.fi/paikalliset/1288641> [noudettu 16.3.2021].

Haapala, R., 2018. Tampereen Käpylän asemakaavan muutos alkaa – yleisö pääsee kertomaan mielipiteensä. *Tamperealainen*, päivitetty 16.2.2018. Saatavissa: <https://www.tamperealainen.fi/paikalliset/1530061> [noudettu 16.3.2021].

Haavisto, H., 2013a. *Tampereen Lapin pientaloalueen suojeluasemakaava: Rakennetun kulttuuriympäristön inventointi 2013*. Tampere: Pirkanmaan maakuntamuseo.

Haavisto, H., 2013b. *Tampereen Lapin pientaloalueen suojeluasemakaava: Rakennetun kulttuuriympäristön inventointi 2013. Tiivistelmätaulukko: Kulttuurihistorialliset arvot ja toimenpidesuosituks*. Tampere: Pirkanmaan maakuntamuseo.

Hyry, A.-L., 2018. *Käpylän suojeluasemakaavasta yleisötilaisuus 21.2*. Tampereen kaupunki, päivitetty 16.2.2018. Saatavissa: https://www.tampere.fi/tampereen-kaupunki/ajankohtaista/tiedotteet/2018/02/16022018_3.html [noudettu 16.3.2021].

Karppinen, S. & Ronni, R., 2021. *Haastattelu*. Haastattelija Emmi Paavilainen. 8.4.2021.

Korpula, R., 1983. *Tampereen Lapin kaupunginosa asuinyhteisönä*. [pro gradu -tutkielma] Tampere: Tampereen yliopisto.

Korte, K., 2018. *Asemakaavan muutoksen osallistumis- ja arviointisuunnitelma: Lappi, Käpylän suojeluasemakaava nro 8182*. Tampereen kaupunki: Kaupunkiympäristön suunnittelu, asemakaavoitus.

Museovirasto, 2009a. *Museoviraston esitys valtakunnallisesti merkittäviksi rakennetuiksi kulttuuriympäristöiksi*. Helsinki: Ympäristöministeriö.

Museovirasto, 2009b. *Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt*. [verkkosivu] Museovirasto, päivitetty 2009. Saatavilla: http://www.rky.fi/read/asp/r_default.aspx [noudettu 15.3.2021].

Museovirasto, 2009c. *Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt: Lappin pientaloalue*. [verkkosivu] Museovirasto, päivitetty 2009. Saatavilla: http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1247 [noudettu 15.3.2021].

Museovirasto, 2009d. *Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt: Tampere*. [verkkosivu] Museovirasto, päivitetty 2009. Saatavilla: http://www.rky.fi/read/asp/r_kpikartta.aspx?KUNTA_ID=837 [noudettu 16.3.2021].

Museovirasto, 2021a. *Rakennettu kulttuuriympäristö*. [verkkosivu] Saatavissa: <https://www.museovirasto.fi/fi/kulttuuriymparisto/rakennettu-kulttuuriymparisto#Rakennetunymp%C3%A4rist%C3%B6nsuojelu> [noudettu 25.3.2021].

Museovirasto, 2021b. *Rakennusperintölailla suojelu*. [verkkosivu] Saatavissa: <https://www.museovirasto.fi/fi/kulttuuriymparisto/rakennettu-kulttuuriymparisto/rakennusperintolaila-suojelu> [noudettu 25.3.2021].

Sitowise, 2018. *Rakentamistapaohje: Lappi, Käpylän suojeluasemakaava nro 8182*. Tampereen kaupunki: Kaupunkiympäristön suojelu, asemakaavoitus.

Sitowise, 2019. *Lappi, Käpylän suojeluasemakaava: asemakaavakartta nro 8182*. [asemakaavakartta] Tampereen kaupunki, päivitetty 8.4.2021. Saatavissa: <https://www.tampere.fi/cgi-bin/kaava/kaavadoc?8182> [noudettu 8.4.2021].

Tampereen kaupunki, 2019. *Kaupunginvaltuusto, kokous 19.8.2019*. [verkkosivu] Tampereen kaupunki, päivitetty 19.8.2019. Saatavissa: [https://tampere.cloudnc.fi/fi-FI/Toimielimet/Kaupunginvaltuusto/Kokous_1982019/Asemakaava_nro_8182_Lappi_Kapylan_pienta\(102236\)](https://tampere.cloudnc.fi/fi-FI/Toimielimet/Kaupunginvaltuusto/Kokous_1982019/Asemakaava_nro_8182_Lappi_Kapylan_pienta(102236)) [noudettu 16.3.2021].

Wacklin, M., 1999. *Käpylä - Metsänvartijan valtakunta*. Tampere: Eräsalon Kirjapaino Oy.

KUVALÄHTEET

Kuva 1. Tampereen kaupunki, 2021. *Lapin kaupunginosan kartta*. [verkkosivu] Saatavissa: <https://kartat.tampere.fi/oskari/#> [noudettu 20.4.2021].

Kuva 2. Haavisto, 2013. *Käpytie 28 koillisesta Käpytieltä. Rakennus valmistui 1916*. [valokuva] Saatavissa: <http://siiri.tampere.fi/displayObject.do?uri=http://www.profiium.com/archive/ArchivedObject-B3467734-E89C-31BA-B7D4-47AAA30366D4> [noudettu 25.4.2021].

Kuva 3. Haavisto, 2013. *Käpytie 28 tontin eteläosa ja länsisivun piharakennus*. [valokuva] Saatavissa: <http://siiri.tampere.fi/displayObject.do?uri=http://www.profiium.com/archive/ArchivedObject-F474A3A2-C24E-FAB7-D3A5-3C8047CABE9A> [noudettu 25.4.2021].

Kuva 4. Haavisto, 2013. *Käpytie 32 piharakennus, pohjoissivu*. [valokuva] Saatavissa: <http://siiri.tampere.fi/displayObject.do?uri=http%3A%2F%2Fwww.profiium.com%2Farchive%2FArchivedObject-2D24741F-4383-5584-DA8B-601D0928A837> [noudettu 20.4.2021].

Kuva 5. Haavisto, 2013. *Teljontie 9 tontin länsisivun aita*. [valokuva] Saatavissa: <http://siiri.tampere.fi/displayObject.do?uri=http://www.profiium.com/archive/ArchivedObject-D959C42C-1E7C-6293-6DB5-B3C358D03230> [noudettu 25.4.2021].

Kuva 6. Haavisto, 2013. *Salotie 4 piha idästä länteen, Salotien puoleinen portti*. [valokuva] Saatavissa: <http://siiri.tampere.fi/displayObject.do?uri=http://www.profiium.com/archive/ArchivedObject-33740521-6360-5964-B052-D65FA0DD0EC9> [noudettu 25.4.2021].

Kuva 7. Haavisto, 2013. *Salotie 4 piha etelästä pohjoiseen*. [valokuva] Saatavissa: <http://siiri.tampere.fi/displayObject.do?uri=http://www.profiium.com/archive/ArchivedObject-D280111B-FF74-12AF-E744-6B4E5FE80B11> [noudettu 25.4.2021].

Kuva 8. Tampereen kaupungin mittausviraston arkisto, 1914. *Lapin pientaloalueen asutussuunnitelma 1914*. [kartta] Teoksessa: Haavisto, 2013. *Tampereen Lapin pientaloalueen suojeleusmakaava: Rakennetun kulttuuriympäristön inventointi 2013*, s. 8. Muokkaus Heli Haavisto.

Kuva 9. Museokeskus Vapriikki, 1918. *Äiti ja Elli ja lehmät Mirtti, Mustikki ja Kaunikki*. [valokuva] Saatavissa: <http://siiri.tampere.fi/displayObject.do?uri=http%3A%2F%2Fwww.profium.com%2Farchive%2FArchivedObject-E7E4A362-D2AC-AC2D-D8D3-AA66E23EC22C> [noudettu 20.4.2021].

Kuva 10. Museokeskus Vapriikki, 1930–1939. *Käpytien rakennuksia Kaupinkalliolta päin*. [valokuva] Saatavissa: http://siiri.tampere.fi/displayObject.do?uri=http%3A%2F%2Fmuseosiiri.tampere.fi%3A8080%2FVALOKUVA%2Fcontent%2FSIR_EXEC%2Fimages%2Fprimary%2F2003092911%2F10648246314490.jpg [noudettu 20.4.2021].

Kuva 11. Haavisto, 2013. *Lappi asemakaavamuutos 1947*. [asemakaavakartta] Teoksessa: Haavisto, 2013. *Tampereen Lapin pientaloalueen suojeleusmakaava: Rakennetun kulttuuriympäristön inventointi 2013*, s. 19.

Kuva 12. Sitowise, 2018. *Lapin pientaloalue. Rakentamisajankohdat ja arvoluokat 2018*. [kartta] Teoksessa: Sitowise, 2018. *Rakentamistapaohje: Lappi, Käpylän suojeleusmakaava nro 8182*, s. 4.

Kuva 13. Haavisto, 2013. *Käpytie idästä länteen, vasemmalla Käpytie 30*. [valokuva] Saatavissa: <http://siiri.tampere.fi/displayObject.do?uri=http://www.profium.com/archive/ArchivedObject-B8D7B604-CD26-71A2-D028-F9213D8CAF9D> [noudettu 25.4.2021].

Kuva 14. Haavisto, 2013. *Käpytie 3 pihan koillisosa pohjoisesta etelään*. [valokuva] Saatavissa: <http://siiri.tampere.fi/displayObject.do?uri=http%3A%2F%2Fwww.profium.com%2Farchive%2FArchivedObject-59F1B566-AEDF-B56A-4DBA-714EB1672477> [noudettu 20.4.2021].

Kuva 15. Paavilainen, 2021. *Valokuva Käpytieltä huhtikuussa 2021*. [valokuva]

Kuva 16. Museokeskus Vapriikki, 1923. *Ryhmäkuva kotitaloni edessä.* [valokuva] Saatavissa: <http://siiri.tampere.fi/displayObject.do?uri=http%3A%2F%2Fwww.pro-fium.com%2Farchive%2FArchivedObject-B4B85B3A-DF63-3DB0-E836-680BFD3BA991> [noudettu 20.4.2021].

Kuva 17. Tampereen kaupunki, 2021. *Kaava 8182: Lappi, Käpylä.* [asemakaavakartta] Saatavissa: <https://www.tampere.fi/cgi-bin/kaava/kaavadoc?8182> [noudettu 20.4.2021].